

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Zahraniční politiky Ruska a Číny jako determinanty jejich vzájemných vztahů
The Foreign Policy of Russia and China as a Determinants of their Relationships

Student: Petra Kirchnerová
Vedoucí bakalářské práce: Ing. Monika Mrlinová

Ostrava 2012

Zadání bakalářské práce

Student:

Petra Kirchnerová

Studijní program:

B6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor:

6202R027 Národní hospodářství

Téma:

Zahraniční politiky Ruska a Číny jako determinanty jejich vzájemných vztahů

The Foreign Policies of Russia and China as Determinants of their Relationships

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Zahraniční obchod jako základní forma mezinárodních ekonomických vztahů
3. Východiska ruské zahraniční politiky
4. Vzájemné zahraniční politiky Ruska a Číny
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

- HODAČ, Jan a Petr STREJČEK. *Politika ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno: Masarykova univerzita: Mezinárodní politologický ústav, 2008. ISBN 978-80-210-4721-1.
- KARÁSKOVÁ, Ivana et al. *Rusko-čínské vztahy a EU: potenciál spolupráce a konfliktu*. Univerzita Karlova v Praze, Matematicko-fyzikální fakulta: Praha: Matfyzpress, 2011. ISBN 978-80-7378-149-1.
- LEBIEDZIK, Marian, Ingrid MAJEROVÁ a Pavel NEZVAL. *Světová ekonomika*. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1498-8.

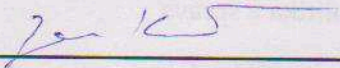
Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Monika Mrlinová**

Datum zadání: 25.11.2011

Datum odevzdání: 11.05.2012

Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem celou práci vypracovala samostatně.

11. května 2012

.....

Petra Kirchnerová

Poděkování:

Mé poděkování patří vedoucí bakalářské práce Ing. Monice Mrlinové za podnětné připomínky, ochotu a vstřícný přístup při vedení a zpracování této bakalářské práce.

Obsah

1	Úvod.....	- 5 -
2	Zahraniční obchod jako základní forma mezinárodních ekonomických vztahů	- 7 -
2.1	Zahraniční politika	- 7 -
2.1.1	Cíle zahraniční politiky	- 8 -
2.2	Zahraničně-obchodní politika	- 9 -
2.2.1	Nástroje zahraničně obchodní politiky.....	- 10 -
2.3	Teorie zahraničního obchodu	- 14 -
2.4	Teorie mezinárodního obchodu.....	- 16 -
2.4.1	Liberalistické teorie MO	- 17 -
2.4.2	Protekcionistické teorie MO	- 22 -
3	Východiska zahraniční politiky Ruska a Číny.....	- 24 -
3.1	Rusko	- 24 -
3.1.1	Hlavní rysy politického a ekonomického vývoje Ruska v první dekádě 21. století	- 24 -
3.1.2	Priority ruské zahraniční politiky	- 26 -
3.1.3	Zahraniční politika v období prezidentství Borise Nikolajeviče Jelcina -	28 -
3.1.4	Faktory ruské zahraniční politiky – změny po nástupu Vladimíra Putina v roce 2000	- 29 -
3.1.5	Ambice zahraniční politiky RF v první polovině 21. století a možnost jejich realizace v novém světovém politickém prostředí – střet vizí a hodnot.....	- 30 -
3.1.6	Rusko a WTO.....	- 31 -
3.1.7	Zahraniční obchod Ruska.....	- 31 -
3.1.8	Investiční možnosti Ruska	- 32 -
3.1.9	Dokumenty ustavující zahraniční politiku Ruska	- 33 -
3.2	Čína	- 35 -
3.2.1	Politický a ekonomický vývoj Číny	- 36 -
3.2.2	Čínská zahraniční politika.....	- 36 -

3.2.3	Charakteristika čínské zahraniční politiky	- 37 -
3.2.4	Priority čínské zahraniční politiky	- 38 -
3.2.5	Faktory čínské zahraniční politiky – změny po nástupu Chu Ťin-tchaa.	- 39 -
3.2.6	Členství ve WTO.....	- 40 -
3.2.7	Zahraniční obchod Číny	- 40 -
3.2.8	Investiční klima Číny	- 41 -
3.2.9	Dokumenty ustavující zahraniční politiku ČLR	- 42 -
3.3	Charakteristika rusko – čínských vztahů od 80. let 20. století	- 43 -
3.3.1	Plnění strategie a možné budoucí scénáře rusko-čínských vztahů.....	- 44 -
3.3.2	Rusko-čínská spolupráce v rámci mezinárodních organizací	- 46 -
3.3.3	Smluvní rámec zahraničně obchodních vztahů RF a ČLR	- 47 -
3.3.4	BRICS	- 48 -
4	Vzájemné zahraniční politiky Ruska a Číny.....	- 49 -
4.1	Vzájemný rusko – čínský obchod.....	- 51 -
4.2	Rusko – čínská spolupráce v energetice	- 54 -
4.3	Rusko-čínská spolupráce v oblasti zbrojních technologií	- 56 -
4.4	Rusko-čínské zahraniční investice	- 57 -
4.5	Devizové rezervy jednotlivých zemí	- 59 -
5	Závěr.....	- 60 -
	Seznam použité literatury	- 63 -
	Seznam zkratk	
	Seznam tabulek	
	Seznam grafů	
	Seznam obrázků	

1 Úvod

Jedním z velkých témat současné mezinárodní politiky je vzrůst moci a významu aktérů mimo euroatlantický region a dopady tohoto procesu na globální systém (Karásková et al., 2011). Následující práce se proto zaměřuje na dva státy a jejich společnou spolupráci v rámci zahraniční politiky.

Rozpad Sovětského svazu postavil Rusko před geopolitickou výzvu, což se odrazilo i na formulaci ruské zahraniční politiky. V důsledku geopolitického oslabení Ruska jako jednoho z nástupnických států vyústilo v nespojení ruské/sovětské zahraničněpolitické tradice, čímž se Rusko muselo potýkat se značnou ztrátou svého vlivu na mezinárodní scéně. Nová ruská demokratická vláda započala proces transformace a adaptace zahraniční politiky, jež dosud není zcela ukončen, neboť se Rusko stále snaží nejen vyrovnat s nedávnou minulostí, ale také určit své postavení v post-bipolárním systému mezinárodních vztahů. Rusko ve své snaze definovat vlastní zahraničněpolitické zájmy je často konfrontováno s jasnou nerovnováhou mezi přemírou vlastních ambicí a nedostatkem vojensko-ekonomických zdrojů.

Podobně jako Rusko se i Čína ocitla po skončení studené války v nové situaci, neboť rozpad Sovětského svazu odstranil z jejích nejdelších hranic nebezpečného souseda. Poprvé se tak mohla na dlouhou dobu místo na zajištění vlastní bezpečnosti prostřednictvím investic do zbrojení soustředit na prohlubování ekonomických reforem započatých o dekádu dříve. Dále rozpad Sovětského svazu zanechal Čínu v novém geopolitickém uspořádání, na hranicích došlo ke vzniku samostatných středoasijských republik z bývalých sovětských republik a otevřel prostor pro uplatňování čínského vlivu v oblastech, které si dříve nárokovalo Rusko.

Vztahy Číny s Ruskem byly pro novodobou čínskou diplomacii klíčové. V průběhu studené války se jejich podoba promítala do vztahů Číny se všemi nejvýznamnějšími hráči tehdejšího mezinárodního systému. Od založení „nové Číny“ v roce 1949 až po 60. léta bylo Rusko pro Čínu hlavním spojencem a pak se na dlouhá desetiletí stalo hlavní hrozbou pro Čínskou lidovou republiku. Až po rozpadu Sovětského svazu došlo k normalizované diplomacii a vztah s Ruskem přestal být pro Čínu klíčový a stal se jen jedním z mnoha (Karásková et al., 2011).

Bakalářská práce si klade za cíl vymezit zahraniční politiky Ruska a Číny a poté objasnit vzájemnou spolupráci Ruska a Číny v rámci vzájemné zahraniční politiky.

Druhá kapitola se zabývá vymezením východisek zahraničního obchodu jako základní formy mezinárodních ekonomických vztahů. Podstatou druhé kapitoly je vymezení teoretických východisek zahraniční politiky, zahraničně-obchodní politiky, zahraničního obchodu a mezinárodního obchodu.

Třetí kapitola se věnuje východiskům zahraniční politiky Ruska a Číny. Jejím smyslem je charakterizovat zahraniční politiku vybraných zemí, vymezit faktory a priority jednotlivých zahraničních politik. Důležité pro tuto kapitolu jsou dokumenty ustavující zahraniční politiku Ruska a Číny. Dále se věnuje vztahům Ruska a Číny se Světovou obchodní organizací, jenž je pro Čínu důležitým milníkem zapojení do světové ekonomiky, zahraničnímu obchodu a investičním možnostem obou zemí. Tato kapitola dále směřuje svou pozornost na vývoj vzájemných rusko-čínských vztahů od 80. let minulého století, jejich vzájemná spolupráce v rámci mezinárodních organizací, smluvní rámec zahraničně-obchodních vztahů.

Čtvrtá kapitola řeší analýzu vzájemné zahraniční politiky Ruska a Číny. Pozornost je věnována vzájemnému rusko-čínskému obchodu, spolupráci v energetice a ve zbrojních technologiích a vývoji přímých zahraničních investic. Zmíněn bude i vývoj devizových rezerv jednotlivých zemí.

Veškeré informace použité v této bakalářské práci, byly čerpány z odborných publikací a elektronických zdrojů a jsou v seznamu použité literatury řádně citovány.

2 Zahraniční obchod jako základní forma mezinárodních ekonomických vztahů

2.1 Zahraniční politika

Pro zahraniční politiku existuje celá škála definic. Několik následujících definic vypovídá o tom, co zahraniční politika představuje:

Například Ray (1992) definuje zahraniční politiku jako politické rozhodování státu o tom, jak se chovat v mezinárodním prostředí. Podle Evertse (1996) je zahraniční politika celek explicitních a implicitních cílů státu týkajících se problémů za jeho hranicemi a vztahů s ostatními státy, ale také celek strategií a taktik realizace těchto cílů. Evans a Newnham (1998) definují zahraniční politiku jako aktivitu, při níž dochází k akcím, reakcím a interakcím státních aktérů. Jedná se o hraniční aktivitu v tom smyslu, že tvůrci politiky se pohybují na rozhraní dvou světů – vnitřní politiky státu a vnějšího prostředí. Jejich úkolem je zprostředkovávání mezi těmito světy. Podle Hilla (2003) je zahraniční politika cílevědomá činnost, resp. postoj státu nebo seskupení států zaměřená na uhájení vlastní existence a zájmů ve společnosti ostatních aktérů mezinárodních vztahů, a také představuje souhrn oficiálních externích vztahů, které vykonává nezávislý aktér (obvykle stát) v mezinárodních vztazích.

Evans, Newnham (1998) doplňují, že zahraniční politika patří do hraniční kategorie, která se pohybuje na hranici vnitřních (domácích) a vnějších (globálních) vlivů. Přičemž domácími vlivy se myslí pozadí rozhodovacích procesů a souvislost v zahraniční politice státu. Je možné zde zařadit např. demografickou strukturu, geografickou polohu státu, jeho ekonomický rozvoj, ideologii a sdílené základní hodnoty, zdroje nerostných surovin a jejich velikost atd. vnějšími vlivy se pak myslí prostředí, ve kterém dochází k realizaci zahraniční politiky státu a k reakcím ostatních aktérů mezinárodních vztahů. Regionální charakter mohou mít vnější záležitosti, které bývají velmi často závislé na geopolitických podmínkách.

2.1.1 Cíle zahraniční politiky

Cíle zahraniční politiky jsou považovány za národní zájmy. Pojem „národní zájem“¹ se vyvíjel v čase – od období feudalismu jako dynastického zájmu k období renesance k zájmu státnímu (*raison d'état*)², až k dnešnímu zájmu národnímu (Druláková, Drulák, 2007). Pojem národní zájem není zcela bez problémů. Šedivý (1997) uvádí několik nedostatků např.:

- pojem je příliš obecný, široký, všezahrnující, značně nejasný,
- často neumožňuje rozlišit prostředky od cílů – např. prostředkem je členství v Severoatlantické vojenské alianci (dále i NATO) a cílem je bezpečnost,
- je nejasné, jak a kdo jej definuje, národ nelze považovat jako homogenní jednotku a nadto není jasné rozlišení zájmu vládního, státního a národního,
- veřejné uvědomění příslušnosti k určité politické jednotce může být vyvoláno zneužitelností pojmu jako rétorické pomůcky.

Cíle zahraniční politiky podle formy

Například podle Drulákové, Druláka (2007) jsou cíle vymezené časovým horizontem, v němž má proběhnout jejich realizace a je možné je dělit na:

1. *základní* – zde patří zejména zajištění bezpečnosti státu a jeho přežití. Tento cíl je považován za primární cíl zahraniční politiky každého státu,
2. *krátkodobé a střednědobé* – patří sem konkrétní úkoly, které jsou realizované v krátkodobém popřípadě střednědobém časovém horizontu,
3. *dlouhodobé* – naplňování cílů probíhá v dlouhém časovém horizontu, jako např. dosažení všeobecné stability, míru, vytvoření světového impéria.

Cíle zahraniční politiky podle obsahu

Druláková, Drulák (2007) cíle podle obsahu definují jejich charakterem a dělí je na:

1. *mocenské* – pojem moci je těžko definovatelný, pro představu jej lze definovat jako schopnost státu ovlivnit chování jiných států, a to i proti jejich vůli. Pro přežití státu v mezinárodních vztazích je moc základním předpokladem, a proto mocenským cílům bývá často přisuzováno výsadní postavení,

¹ Krejčí (2010) uvádí národní zájem jako soubor požadavků, jejichž naplnění podmiňuje zachování suverenity státu. Zpravidla je spojen s představou maximalizace bezpečnosti či moci a zvyšování národního bohatství.

² Státní důvod, státní zájem – starší francouzský výraz pro národní zájem (Krejčí, 2010).

2. *ideové* – tento cíl zahraniční politiky je zaměřen na získání lepšího postavení mezi ostatními státy a také na vytváření pozitivního „*image*“ státu. Například stát získává pověst tolerantní společnosti, jestliže přijímá bez diskriminace politické uprchlíky (např. Švýcarsko v minulosti). Stát se stává synonymem globální solidarity, pokud vydává značné částky na rozvojovou pomoc (např. Švédsko, Nizozemsko),
3. *ekonomické* – slouží k posilování prosperity státu. Mezi klasické příklady ekonomických cílů zahraniční politiky patří např. lákání zahraničních investic, podpora exportu aj.

2.2 Zahraničně-obchodní politika

Někteří autoři např. Jirges, Plchová, (1993) používají termín „zahraničně obchodní politika“, jiní např. Majerová, Nezval, Lebiedzík, (2006) používají výraz „obchodní politika“. V následujícím textu bude použit názor Žáka et al., (1999), kteří považují obchodní, resp. zahraničně obchodní politiku za identické pojmy. Podle Rozehnalové (2006) obchodní politika nemusí být vždy záležitostí pouze státu (makroekonomický pohled), ale i soukromých firem (mikroekonomický pohled), které si vytvářejí vlastní koncepce a strategie. Rozdíl mezi obchodní politikou těchto dílčích subjektů na trhu a zahraničně obchodní politikou státu spočívá v úrovni obchodních vztahů.

Zahraničně obchodní politiku lze definovat jako souhrn opatření a zásad, které stát provádí v oblasti zahraničního obchodu s použitím obchodně politických nástrojů. Tato politika je spolu s dalšími významnými politikami (měnovou, sociální, fiskální aj.) hlavním nástrojem hospodářské politiky státu. Na druhou stranu je zahraničně obchodní politika rovněž součástí celkové zahraniční politiky státu.

Mezi základní úkoly obchodní politiky patří zajišťování proporcionality a vzájemnosti v ekonomických vztazích se zahraničím, teritoriální i komoditní struktury zahraničního obchodu, ovlivňování rozsahu vývozu a dovozu zboží a vytváření institucí pro rozvoj hospodářských vztahů se zahraničím.

Stát využívá pro plnění těchto úkolů celou řadu obchodně politických nástrojů. Tyto nástroje jsou uplatňovány vůči subjektům z dalších zemí (pasivní nástroje obchodní politiky), a také ve vztazích, do nichž stát vstupuje s vlastními výrobci a vývozci (aktivní nástroje obchodní politiky) (Fojtíková, 2009). V zahraničně obchodní politice státu rozlišujeme autonomní a smluvní nástroje, využívané tak, aby bylo možné naplnit cíle celkové hospodářské politiky v zemi (Peprný, Stejskal, 2011).

2.2.1 *Nástroje zahraničně obchodní politiky*

Autonomní nástroje

Autonomními nástroji se rozumí jednostranná tedy autonomní opatření státu přijatá za účelem ochránit domácí výrobce před vnějším prostředím (Fojtíková, 2009). Ochrana, respektive podpora domácích výrobců spočívá ve snaze omezit dovoz konkurenceschopnějšího zahraničního zboží (působí pasivně, protekcionisticky) a v podpoře vývozu zboží tuzemských výrobců (působí aktivně, proexportně) (Peprný, Stejskal, 2011).

Pasivní (protekcionistické) autonomní nástroje zahraničně obchodní politiky

Mezi protekcionistické autonomní nástroje patří nástroje tarifní, tj. vypočítané určitou sazbou – cla a netarifní, tj. přímo nastavené hodnoty – licence, kvóty a další.

Clo

Cla jsou nejstarší formou obchodní politiky. Dovozní clo je nepřímá daň uvalená na dovoz zboží do země. Clo má tři základní funkce – fiskální, cenotvornou a ochrannou. Fiskální funkce spočívá v dodatečných příjmech státního rozpočtu z vybíraného cla. Cenotvorná funkce vychází z toho, že výše cla zvyšuje prodejní cenu výrobku na daném trhu. Ochranná funkce spočívá v tom, že clo také chrání domácí výrobce před zahraniční konkurencí.

Peprný, Stejskal (2011) stanovují typy cel podle celního sazebníku, a to:

- *cla všeobecná* - používají se vůči zemím, kterým nebyla udělena tzv. doložka nejvyšších výhod - nebyla s nimi uzavřena dvoustranná obchodní smlouva, ani nejsou členem Světové obchodní organizace (dále i WTO). Dovoze neprokázal původ zboží,
- *cla smluvní* - používají se vůči zemím, které aplikují doložku nejvyšších výhod, uzavřeli dvoustrannou obchodní smlouvu nebo jsou členy WTO. Musí se prokazovat původ zboží.

Šimková (2005) stanovuje typy cel podle směru pohybu zboží, a to:

- *dovozní* – nepoužívanějšími prostředky obchodní politiky, která jsou uvalována na dovážené zboží,
- *vývozní* – jsou uvalována při vývozu zboží,
- *tranzitní* – používána v minulosti. Dávky, které byly vybírány při průvozu zboží.

Z hlediska stanovení sazby (Peprný, Stejskal, 2011):

- *valorické clo* – je stanoveno jako určité procento z celní hodnoty zboží,
- *specifické clo* – je pevná částka, kterou musí dovozce zaplatit za každou dovezenou jednotku zboží,
- *kombinované clo* – kombinuje se valorické a specifické clo.

Z hlediska účelu zavedení cla (Šimková, 2005):

- *ochranná cla* – účelem zavedení je ochrana domácího trhu,
- *finanční cla* – účelem zavedení je příjem do státního rozpočtu,
- *odvetná cla* – zvýšení cla je opatření, které následuje jako odvěta na obdobné opatření jiného státu,
- *antidumpingové clo* – cílem je ochránit vnitřní trh před dovozem zahraničního zboží za dumpingové ceny³,
- *vyrovnávací clo* – cla mají zvláštní vyšší sazby za účelem zmírnění nevýhod domácí produkce oproti stejnému zahraničnímu zboží. Týká se to zejména zboží, jehož export je vývozní zemi podporován různými subvencemi,
- *preferenční clo* – jimi se poskytuje zvýhodněná celní sazba pouze některým zemím, mohou se týkat veškerého zboží nebo jen vybraných druhů.

Dovozní kvóta

Dovozní kvóta je přímou restrikcí množství určitého dováženého statku. Kvóta určuje kolik zboží maximálně může být dovezeno do domácí ekonomiky, popřípadě na jaké množství dováženého zboží bude uvalena preferenční celní sazba a od kdy bude zboží proclíváno dle tarifní sazby (Peprný, Stejskal, 2011).

Minimální dovozní cena

Pokud je cena dovezeného statku nižší, než je minimální stanovená, je možné stanovit dodatkové clo nebo minimální dovozní cenu. Zajišťuje minimální hranici pro výpočet cla a pomáhá domácím výrobcům (Šimková, 2005).

Dovozní přírážka

Jde o peněžní částku vybíranou při dovozu statků a je stanovena procentem z celní hodnoty. Úkolem je pomoci obchodní a potažmo platební bilanci.

³ Dumping – znamená vývoz za cenu nižší, než je běžná prodejní cena na domácím trhu vyvážející země nebo za ceny, které nekryjí výrobní náklady (Neumann et al., 2010).

Dovozní depozita

Jde o peněžní částku, která se skládá bezúročně při dovozu ve stanovené výši a na stanovenou dobu. Po uplynutí stanovené doby se depozitum vrací dovozci.

Licence

Licence je úřední povolení pro provádění obchodního styku se zahraničím.

Typy licencí:

Podle druhu pohybu zboží:

- *vývozní* – potřebné k provedení vývozu zboží (neobnovitelné zdroje jako je dřevo, uhlí a další; strategické chemické produkty; strategické zemědělské produkty),
- *dovozní* – jde o povolení k dovozu daného zboží (zlato, stříbro, textil, uhlí a další),
- *tranzitní* – udělují se v souvislosti se zbožím, jehož pohyb se sleduje (vojenský materiál, drogy, léčiva, zbraně, nebezpečné chemické látky a další).

Podle účelu vydání:

- *automatická* – vydávány automaticky, ke sledování pohybu zboží,
- *neautomatická* – ke sledování plnění kvót,
- *bezpečnostní* – na nebezpečný materiál,

Podpůrné (proexportní) autonomní nástroje zahraničně obchodní politiky

Formy přímé podpory exportu:

- *finanční dotace* – obdrží exportér pouze v případě splnění určitých podmínek (při výrobě konkrétního exportního zboží nebo jeho vývozu),
- *vývozní prémie* – podnik získává zpět od státu část nákladů spojených s vývozní operací,
- *úvěrování vývozu* – v případě, že vývozce chce exportovat do „rizikové země“ (tzv. politické riziko, kvůli kterému by partner nebyl schopen zaplatit) nebo obchoduje s nesolventním zahraničním partnerem, stát může vývozci poskytnout úvěr,
- *státní záruky na úvěr* – oproti úvěrování stát neposkytuje peníze přímo, ale zaručuje se za úvěr poskytnutý komerční bankou,
- *pojišťování vývozních rizik* – prostřednictvím státem řízených institucí zajišťujících pojištění vývozních úvěrů.

Formy nepřímé podpory exportu:

- *technické nástroje* – jejich úkolem je odstranit technické problémy při provádění mezinárodně obchodních operací,
- *informační a poradenské nástroje* – jedná se o sběr, zpracování a poskytování informací potencionálním exportérům. Firmy mají možnost nakoupit informace o zahraničních trzích např. prostřednictvím agentury Czech Trade,
- *propagace a tvorba obecného proexportního klimatu* – provádí se formou výstav doma a podporou účasti domácích producentů na veletrzích v zahraničí,
- *podpora vytvoření distribuční sítě* – zastupitelské úřady v zahraničí mají informace o trhu v cílové zemi a mohou je poskytnout domácím podnikům, aby tak usnadnili jejich průnik na zahraniční trhy,
- *výzkum* – stát financuje výzkum a vývoj zaměřený na aplikaci nových technologií ve výrobě a přebírá tak část nákladů, které by musely hradit podniky,
- *podpora dopravy* – stát zkvalitňuje infrastrukturu, aby minimalizoval náklady na dopravu, které prodražují zboží putující do zahraničí,
- *výchova exportních pracovníků* – zvyšování vědomostí a znalostí pracovníků tak, aby se uměli pohybovat v mezinárodním prostředí (Pepný, Stejskal, 2011).

Smluvní nástroje

Smluvní nástroje obchodní politiky slouží k regulaci obchodu mezi dvěma nebo více smluvními stranami, zeměmi (Fojtíková, 2009). Smluvní opatření vychází z potřeby upravit ve vztazích mezi státy konkrétní pravidla obchodní politiky. Svůj základ mají v mezinárodní smlouvě, kterou je daná země vázána, vymezuje opatření, jež může daný stát přijmout a určuje obchodně politický režim mezi smluvními stranami. Mezinárodní smlouvy mohou být (Šimková, 2005):

- dvoustranné (bilaterální),
- mnohostranné (multilaterální).

Dvoustranné smluvní nástroje

- *Obchodní smlouvy* – ujednání mezi dvěma státy, která obsahují pravidla a všeobecné zásady vzájemného zacházení smluvních stran v oblasti hospodářských styků,
- *obchodní dohody* – zpravidla vycházejí z obchodních smluv, navazují na ně a konkretizují je, upravují obchodní styky, stanoví rozsah a zbožovou strukturu výměny zboží mezi smluvními stranami,

- *platební dohody* – se uzavírají v případech, kdy problematika platby není řešena v obchodní smlouvě nebo taková smlouva neexistuje. Jde o dohodu mezi emisními bankami nebo státy o způsobu vzájemného vyrovnání pohledávek a závazků vzniklých z hospodářských vztahů (Šimková, 2005)

Mnohostranné smluvní nástroje

- *Mezinárodní organizace* – jsou sekundárním subjektem mezinárodního práva, tzn. jsou tvořeny akty orgánů společenství, na základě zmocnění v primárním právu (zřizovacích smlouvách),
- *integrační uskupení* – specifikem je, že zpravidla nevymezují okamžik ukončení vztahu. V rámci integrace vznikají instituce, na které se převádí pravomoci dříve primárně náležející členským státům (Peprný, Stejskal, 2011),
- *mezinárodní surovinové dohody* – se uzavírají mezi producenty určité minerální suroviny nebo zemědělské komodity (např. kakao, káva, kaučuk, pšenice, cín atd.) nebo mezi producenty a spotřebiteli této komodity. Cílem je dlouhodobá stabilizace cen. V rámci dohody je stanoveno cílové rozpětí (minimální a maximální ceny), ve kterém se má skutečná tržní cena pohybovat (Šimková, 2005).

2.3 Teorie zahraničního obchodu

Zahraniční obchod je jednou z nejstarších a nejrozšířenějších forem mezinárodních ekonomických vztahů a v posledních desetiletích patří k nejdynamičtěji se rozvíjejícím faktorům světové ekonomiky. Jde o dynamiku kvantitativní i kvalitativní, proto lze zahraniční obchod označit za rozhodující faktor, který ovlivňuje ekonomický růst a rozvoj nejen ekonomik národních, ale také ekonomiky světové (Lebiedzik et al., 2007).

Podle Fojtíkové (2009) je zahraniční obchod historicky nejstarší a nejrozšířenější formou vnějších hospodářských vztahů. Jde o část sféry oběhu zboží, představující směnu se zahraničím, tj. překračuje hranice ekonomického celku či jednotlivého státu. Předmětem zahraničního obchodu je nejen zboží, ale i duševní vlastnictví a různé služby.

Přestože existují rozdíly ve fungování zahraničního obchodu v jednotlivých ekonomikách, lze charakterizovat obecně platné funkce zahraničního obchodu. Mezi tyto funkce patří (Kubišta et al., 1999):

- funkce transformační,
- funkce růstová,

- funkce bariérová,
- funkce interakční.

Transformační funkce představuje transformaci struktury domácí výroby na požadovanou strukturu domácí spotřeby. Dovoz tak umožňuje eliminaci přírodních limitů (nedostatek klimatických podmínek, surovinových zdrojů atd.), kontinualitu domácí produkce (nákup technologií pro rozvoj určitého odvětví, zahraniční půjčky pro rozšíření domácích zdrojů a překonání nedostatků kvalifikované pracovní síly apod.) či vysokých výrobních nákladů.

Ve světové ekonomice začíná do popředí vystupovat vyšší typ transformační funkce, a to funkce transmisní. Zatímco transformační funkce spočívá v substituci zdrojů dovozem a domácí produkce, naopak transmisní funkce představuje informační realizaci pro podporu a rozvoj výrobních a rozhodovacích procesů v domácí ekonomice.

Růstová funkce spočívá ve zvyšování tempa hospodářského růstu v podobě úspor vynaložených výrobních faktorů nad rámec rozvojových možností soběstačné ekonomiky. Funkce souvisí se specializací dané ekonomiky, určenou následujícími faktory (Kubišta et al., 1999):

- teorie absolutních výhod, ve které jsou obsaženy rozdíly v absolutních nákladech vynaložené práce,
- teorie komparativních výhod, ve které jsou obsaženy rozdíly v komparativních nákladech vynaložené práce,
- v rámci Heckscher-Ohlinova teorému bylo formulováno působení rozdílů ve vybavenosti zemí jednotlivými výrobními faktory,
- technologické rozdíly, související s tzv. technologickou mezerou, kdy má komparativní výhodu daná ekonomika vůči dovážející zemi po tu dobu, než výrobce v dovážející ekonomice započne produkci dané komodity či statku,
- rozdíly v technické vyspělosti výrobků souvisí s „životními cykly výrobků“ (Carey, 1837), kdy má ekonomika komparativní výhodu s výrobky vysoké technické úrovně a tato výhoda (a zároveň exportní možnost) klesá s životním cyklem výrobku,
- rozdíly v úrovni lidského kapitálu, plynoucí z komparativních výhod při zapojení se do mezinárodní dělby práce a které jsou závislé na úrovni lidského kapitálu,
- geografické faktory ovlivňující zapojení ekonomik do mezinárodního obchodu z hlediska geografické koncentrace, rozdílnosti nebo podobnosti kulturních,

vzdělanostních, náboženských, politických, klimatických apod. podmínek, či tvorby průmyslových oblastí (v souvislosti s nalezišti surovin a přírodních zdrojů).

Bariérová funkce může způsobit propad růstu ekonomiky a její následné zaostávání, proto je spojována s obhajobou protekcionistických opatření, kterou se zabývají např. „teorie nezralého průmyslu“ (List, 1856) či „teorie zbídačujícího růstu“ (Bhagwati, 1996). V první teorii se může daná ekonomika zapojit do mezinárodního obchodu tehdy, bude-li její průmysl rozvinutý natolik, že bude schopen konkurovat zahraničním výrobkům, do té doby bude chráněn protekcionistickými opatřeními. Druhá teorie počítá s neelasticitou nabídky exportních produktů méně vyspělých ekonomik, které se soustřeďují na produkci a vývoz zemědělských produktů a surovin při současném zaostávání ostatního průmyslu. Ceny těchto exportních komodit jsou nestálé a jsou hlavním příjmem z vývozu, proto může v důsledku jejich poklesu docházet k poklesu a zaostávání dané ekonomiky.

Interakční funkce se zabývá závislostí mezi vývojem dovozu a vývojem vývozu, růstem důchodu na základě makroekonomického modelu rovnováhy v otevřené ekonomice. Aktivní běžný účet platební bilance (NX) zvyšuje důchod a naopak, jak plyne z této rovnováhy. Další vzájemné působení se týká dovozu a důchodu, kdy dovoz je rostoucí funkcí důchodu a s růstem důchodu roste spotřeba a ve výdajích na spotřebu jsou obsaženy i výdaje na zboží z dovozu.

Kromě zahraničního obchodu se může v literatuře objevit pojem „mezinárodní obchod“ (světový obchod) (Fojtíková, 2009). Například Žák (1999) definuje mezinárodní obchod jako toky zboží, jenž jsou předmětem obchodů mezi jednotlivými národními ekonomikami. Mezinárodní obchod se měří objemem světových dovozů a vývozu. V posledních letech nabývají na významu také toky služeb a tok kapitálu v podobě přímých zahraničních investic (dále i PZI), které se rovněž do mezinárodního obchodu zahrnují. Podle Šimkové (2005) souhrn zahraničních obchodů jednotlivých států tvoří mezinárodní obchod.

2.4 Teorie mezinárodního obchodu

Z dlouhodobého hlediska lze v mezinárodním obchodě (MO) sledovat dva směry obchodní politiky (Šimková, 2005):

- *liberalismus* (tj. volný obchod) – je takovou formou obchodní politiky, která znamená postupné odstraňování obchodních omezení celního i necelního charakteru,

- *protekcionismus* (tj. ochranářství) – zajišťuje ochranu domácího trhu před zahraniční konkurencí pomocí různých obchodních bariér mezinárodního obchodu.

2.4.1 Liberalistické teorie MO

I. Etapa – teorie předcházející klasickým teoriím MO

Merkantilismus

Počátek v 16. století. Platebními prostředky a bohatstvím národa této doby bylo množství zlata a stříbra. Ke zvýšení bohatství mohlo dojít dvojím způsobem: aktivní obchodní bilancí (větší vývoz než dovoz) nebo těžbou drahých kovů. Ranný merkantilismus prosazoval aktivní platební bilanci s každou zemí a úplný zákaz vývozu drahých kovů. Hlavním představitelem merkantilismu byl Thomas Mun (1571 – 1641), který se stal terčem kritiky, neboť Východoindická společnost, kterou řídil, vykazovala pasivní platební bilanci s Indií. Mun tvrdil, že není potřeba aktivní platební bilance s každou zemí, ale aktivní platební bilance celková. Uvědomoval si také, že aktivní obchodní bilance vede ke zvýšení množství peněz (drahých kovů) v ekonomice, které vede k růstu cenové hladiny a snižování konkurenceschopnosti domácích výrobců (Lebiedzik et al., 2007).

Fyziokratismus

Jejich teorie byly nejpoblárnější ve druhé polovině 18. století a měly původ ve Francii. Soubor ekonomických teorií skupiny ekonomů, která věřila, že bohatství národů pochází čistě ze zemědělství. Fyziokraté nejvíce přispěli svým důrazem na produktivní práci jako na zdroj národního bohatství. Merkantilismus byl naproti tomu zaměřen zejména na shromažďování zlata, bohatství vládců a aktivní obchodní bilanci. Hlavním představitelem byl Francois Quesnay (1694 - 1774) (Peprný, Stejskal, 2011).

Kvantitativní teorie peněz

Objevila se již v období rozvinutého merkantilismu na začátku 18. století. Představiteli této teorie byli John Locke a David Hume. Hume vyvrátil mylné tvrzení merkantilistů o aktivní platební bilanci, neboť se tím hromadí množství drahých kovů, čímž se zvyšuje cenová hladina celé země a snižuje mezinárodní konkurenceschopnost, jejímž důsledkem se zvyšuje import a snižuje export. Obchodní bilance se tak vyrovnávají

nebo se dokonce dostávají do deficitu⁴. Aby nárůst množství drahých kovů v ekonomice nezvyšoval cenovou hladinu, bylo potřeba, aby se v ekonomice zvyšovala produkce (Majerová, Nezval, 2011).

II. Etapa – Klasická politická ekonomie a mezinárodní obchod

Teorie absolutní výhody

Za autora tohoto principu je považován Adam Smith (1723 – 1790), jenž se problematice MO věnoval ve svém stěžejním díle *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů* vydaném v roce 1776. Teorie absolutní výhody říká, že země by se měla specializovat na výrobu těch statků, které je schopna vyrábět levněji (za použití menšího množství práce) než ostatní země. Tyto statky pak budou vyvážet do zemí, kde je jejich výroba dražší, a naopak z nich dovážet statky, které jsou tyto země schopny vyrobit nejlevněji. Jistým omezením této teorie je, že funguje při splnění několika podmínek (Peprný, Stejskal, 2011):

- *svobodný obchod mezi zeměmi* – země má nebo nemá absolutní výhodu, a to bez ohledu na míru ochrany domácího trhu. Ovšem pouze svobodný obchod umožňuje ekonomice maximálně těžit ze své výhody,
- *nulové transakční náklady* – mají vliv na uplatnění absolutní výhody, a to zejména v případě, že absolutní výhoda není příliš výrazná. Po započtení transakčních nákladů (zejména dopravních) může být výhoda eliminována,
- *pracovní teorie hodnoty* – říká, že hodnota zboží je dána množstvím práce použité při jeho výrobě. Tato teorie přehlíží význam dalších výrobních faktorů, pokud např. bere v potaz pouze faktor lidské práce. Renta plynoucí z pronájmu půdy nebo zisk ze zapůjčení kapitálu nejsou zohledněny,
- *konstantní výnosy z rozsahu* – příkladem konstantních výnosů z rozsahu je, že jejich množství vstupů se zdvojnásobí a zdvojnásobí se i výstup,
- *dokonalá mobilita pracovní síly mezi odvětvími* – země bude rozšiřovat svoji výrobu statku s absolutní výhodou a utlumovat výrobu statku bez absolutní výhody. Pracovníci tak musí přecházet s jednoho odvětví do druhého,
- *dokonalá mobilita pracovní síly mezi zeměmi*,

⁴ Kvantitativní teorie peněz interpretovaná Humem měla určité nedostatky, které však vycházejí z ekonomických podmínek své doby: předpokládal pevné měnové kurzy, neboť hodnota peněz byla určena množstvím drahých kovů v nich obsažených a nepředpokládal, že množství peněz může zvyšovat domácí výrobu (Majerová, Nezval, 2011).

- *indiferentní produkt.*

Teorie komparativní výhody

Za autora je považován David Ricardo (1772 – 1823), který se zamýšlel nad otázkou, zda by se země měla zapojit do MO, když nemá absolutní výhodu. Podle něj je MO výhodný i v případě, že země touto výhodou nedisponuje. Podle něj se zemi vyplatí zapojit se do mezinárodní dělby práce, prostřednictvím komparativní výhody. Komparativní výhodu lze tedy definovat jako relativně největší absolutní výhodu, pokud má tato země absolutní výhodu při výrobě obou komodit, nebo naopak jako relativně nejmenší absolutní nevýhodu v případě, že má země absolutní nevýhodu při výrobě obou komodit (Neumann et al., 2010).

Teorie reciproční (vzájemné) poptávky

Autorem je John Stuart Mill, který doplnil teorii komparativní výhody o tuto teorii. Zkoumal na čem závisí konkrétní hodnota výsledné relativní ceny a tak zformuloval tuto teorii, ve které poukázal na skutečnost, že právě vzájemná poptávka po dovozu bude rozhodující pro konečnou výši relativní ceny. Dva závěry této teorie:

- země, jejíž národní směnný poměr je více vzdálen od mezinárodního získává větší prospěch ze zapojení do MO – čím je levnější zboží v zahraničí ve srovnání s domácí ekonomikou, tím více vyděláme koupí zboží v zahraničí,
- menší ekonomika by měla získat v MO vztahu více než větší – má menší poptávku po dovozu, zatímco poptávka po jejím exportu je vysoká.

III. Etapa – Neoklasická ekonomie a mezinárodní obchod

Teorie nákladů obětované příležitosti

Autorem je Gotfried Haberler, který zcela opouští pracovní teorii hodnoty z pojetí klasiků a nahrazuje ji mezním přístupem – cena zboží je dána mezními náklady, jež jsou dány poměrem mezi mezním zvýšením výroby jednoho výrobku a vyvolaným snížením výroby jiného zboží. Základem poměru je přesun výrobních zdrojů z produkce jednoho výrobku na druhý (Peprný, Stejskal, 2011).

Teorie vybavenosti výrobními faktory

Tato teorie představuje základní změnu oproti klasickým teoriím, které pracovaly pouze s jedním výrobním faktorem, jímž byla práce. Teorie vybavenosti představuje zahrnutí kapitálu do modelu.

Heckscherův a Ohlinův model

Tento model vychází z následujících předpokladů (Neumann et al., 2010):

- výrobky lze podle náročnosti jejich výroby na práci nebo na kapitál rozdělit na pracovně náročné nebo kapitálově náročné,
- vybavenost zemí výrobními faktory je relativně odlišná,
- pohyblivost výrobních faktorů mezi zeměmi je značně omezená,
- výrobní technologie jsou pevně dány pro všechny země, nelze tedy při výrobě nahrazovat práci kapitálem a naopak.

Tento model vychází z jednoduché myšlenky, že země se liší svou relativní vybaveností výrobními faktory. V zemi, která je relativně (nikoliv absolutně) hojněji vybavena kapitálem, bude podle neoklasiků kapitál relativně levnější a tato země by se tedy měla zaměřit na kapitálově náročné výrobky. Země, která je naopak relativně (nikoliv absolutně) lépe vybavena prací, se zaměří na výrobu pracovně náročných výrobků.

Heckscherův a Ohlinův model byl podroben kritice za nesplnění některých předpokladů. Ve skutečnosti lze nahrazovat práci kapitálem a naopak. Určitý statek může být v zemi relativně lépe vybavené kapitálem vyráběn za použití relativně většího množství kapitálu než v zemi relativně lépe vybavené prací. Takový statek se může v jedné zemi jevit jako pracovně náročný a ve druhé zemi jako kapitálově náročný. Dále také není naplněn předpoklad omezené pohyblivosti výrobních faktorů, kdy lze konstatovat, že současný stav lze považovat skoro až za dokonalou mobilitu kapitálu. Proto pro zemi s relativním nedostatkem kapitálu nemusí být problém kapitál dovézt (Neumann et al., 2010).

Leontief a jeho paradox

Leontief se pokusil ověřit platnost Heckscherova a Ohlinova modelu testováním pomocí strukturální analýzy charakteristik obchodních toků mezi USA a dalšími zeměmi a zformuloval tzv. Leontiefův paradox (Peprný, Stejskal, 2011). V exportu USA převažují komodity s vysokým podílem přidané hodnoty (náročné na vědu a výzkum, na kvalifikaci pracovních sil), v importu převažují vedle surovin výrobky náročné spíše na kapitál – paradoxem je, že všechny teorie považují USA za kapitálovou velmoc (vyvrací tak H. – O. model, ale základem komparativních výhod je schopnost přetvářet původní vybavenost ekonomiky) (Kučerová, 2011).

Stolperův a Samuelsonův teorém o změně světových cen

Popisuje situaci, ke které dojde po změně světové ceny výrobního faktoru či výrobku vyráběného pomocí něj. Pokud například vzroste cena komodity náročné na kapitál, budou se její výrobci snažit o zvýšení výroby. To povede ke zvýšené poptávce po kapitálu, jež bude mít za následek nárůst jeho ceny. A naopak pokles poptávky po práci. Důsledkem bude relativní i absolutní nárůst příjmů vlastníků kapitálu, ať už se jedná o zemi zaměřenou na pracovní či kapitálově náročný výrobek. Situace bude odlišná u vlastníků práce, dle toho, o jakou zemi se jedná. U země zaměřující se na kapitálově náročné výrobky dojde u vlastníků práce k relativnímu poklesu, u země zaměřené na pracovní náročné výrobky dojde i k poklesu absolutnímu. Země zaměřené na kapitálově náročné výrobky si polepší, neboť dojde ke zvýšení objemu i ceny vyvážených výrobků. A naopak země zaměřené na pracovní náročné výrobky zaznamenají pokles vývozu i dovozu (Kalínská et al., 2010).

IV. Etapa – Keynesiánská teorie

Počátek se datuje na 30. léta 20. století a končí na konci 70. let. Keynesiánství se nevyznačuje liberalistickým, ale ani výslovně protekcionistickým přístupem. Podle této teorie ceny nereagují pružně na existenci mezinárodních rozdílů – nefunguje cenový vyrovnávací proces, z důvodu, že celková poptávka v ekonomice je nedostatečná, což znamená, že se vyrobené zboží bude hromadit na skladě, a to i přesto, že cena zboží bude klesat. Keynesiánci prosazovali intervence státu do ekonomiky podporou investic.

V. Etapa – poválečné teorie MO

Vyznačují se tím, že práce ztrácí výsadní postavení a narůstá význam i ostatních výrobních faktorů – kombinace kapitálu a nových technologií.

Etapa technologických přístupů – 60. – 80. léta 20. století

Teorie podobnosti ve struktuře poptávky (Linden, 1961)

Podle ní má domácí poptávka podobnou strukturu jako poptávka mezinárodní. Firmy se podle toho řídí a budou vyvážet výrobky úspěšné na domácím trhu.

Teorie technologické mezery (Posner, 1961)

Země, které vyvážejí nejsofistikovanější výrobky a disponují tak technologickým náskokem před ostatními zeměmi si díky ziskům z exportu tento náskok udržují (zisky reinvestují zpět do vývoje) a jsou jen těžko dostižitelné.

Teorie životního cyklu (Vernon, 1973)

Teorie aplikována na MO vztahy:

- *úvodní fáze* – výrobce má absolutní výhodu, takže nikdo jiný není schopen dané zboží vyrábět,
- *druhá fáze* – dospívání – výrobci z technologicky vyspělých zemí začínají prvotnímu výrobci konkurovat,
- *třetí fáze* – standardizace – výroba již není tak finančně náročná a výroba zboží se přesouvá do míst s nejlevnější výrobou a prvotní výrobce se stává dovozcem, neboť je to levnější.

Druhá polovina 80. let 20. století

Koncepce úspor z rozsahu

Výrobce nebo i ekonomika, jenž bude první vyrábět daný statek příp. specializovat se na konkrétní obor, může získat tzv. konkurenční rozsah – konkurenční náskok díky větší pokročilosti a zkušenostem v dané oblasti.

Rozdíly v lidském kapitálu (Peter Kenen – Američan)

Lidské poznatky, vlastnosti jsou těžko přenositelné. Nelze s nimi obchodovat. Země, kde mají obyvatelé nejvíce lidského kapitálu, by měly být země s největšími zisky.

Geografický koncept (Paul Krugman – Američan)

Ekonomika v MO dochází k přirozeným koncentracím, tzn. že vyspělé technologické odvětví je přitahováno jiným technologicky vyspělým odvětvím. Budou vznikat vysoce zaostalé a rozvinuté oblasti.

2.4.2 Protekcionistické teorie MO

Etapa do 2. světové války

Teorie stadiálního vývoje - (Friedrich List – Němec)

Vývoj ekonomiky rozdělil do pěti vývojových stádií, s tím že se má ekonomika otevřít zahraničnímu obchodu až v posledním stádiu, kdy se stane konkurenceschopná. Podle něj je totiž nemožné, aby zaostalá země vybudovala domácí průmysl, aniž by průmysl nebyl dočasně chráněn před konkurencí vyspělých zemí.

Teorie ubývajícího významu MO (Werner Sombart – Němec)

Slabé ekonomiky potřebují pomoc, spolupráci s jinými ekonomikami, naproti tomu ty silné ekonomiky jsou soběstačné a nezávislé na jiných ekonomikách – tzn. realizace MO aktivit je znakem slabosti. Extrémní podobou je tzv. teorie autarkie – tzn. úplného uzavření se vůči ostatním ekonomikám (Peprný, Stejskal, 2011).

Etapa po 2. světové válce

Teorie zbídačujícího růstu (Jagdish Bhagwati – Ind)

Bhagwati si všiml, že firmy z rozvojových zemí reagují na změnu světové ceny jejich produkce opačně, než by odpovídalo racionálnímu chování v neoklasickém pojetí. Tito výrobci při snížení ceny zvyšují objem výroby a vývozu, aby tak kompenzovali snížení svých příjmů v důsledku poklesu světové ceny. Snaha zvýšit vývoz a výrobu však vede k tlaku na další snížení světové ceny. Vzniká začarovaný kruh. Přestože tedy fyzický objem vývozu a domácí výroby roste, jeho celková hodnota se nemění, nebo dokonce klesá. Lidé v rozvojové zemi tedy musí vynaložit stále více práce, aby si alespoň uchovali své dosavadní příjmy (Neumann et al., 2010).

Teorie periférní ekonomiky (Raul Prebisch – Argentinec, konec 60. let)

Vztah kolonie a metropole zůstává asymetrický, špatně stanovené ceny – výhodu má metropole. Rovněž se pokusil vysvětlit problém rozvojových zemí, kterým se zhoršují zejména směnné relace⁵, kdy ceny surovin a základních potravin s nízkou přidanou hodnotou rostou pomaleji než ceny průmyslových výrobků s vysokou přidanou hodnotou. Přitom právě základní potraviny a suroviny tvoří zpravidla významnou část vývozu rozvojových ekonomik a průmyslové výrobky se naopak významně podílí na jejich dovozech (Peprný, Stejskal, 2011).

⁵ Poměr ceny statku, který země vyváží k ceně statku, který dováží. Růst směnné relace vede ke zvýšení užitku (blahobytu země), pokles směnné relace vede k jeho snížení (Neumann et al., 2010).

3 Východiska zahraniční politiky Ruska a Číny

3.1 Rusko

Rusko je surovinově bohatou zemí, proto se řadí mezi světové vývozce paliv. Energetické suroviny jsou významným nástrojem ruské zahraniční politiky vůči ostatním zemím a prostředkem politické moci. Rusko patří mezi země s dlouhodobě přebytkovou obchodní bilancí (Kovářová, Mrlinová, 2011).

Globální finanční krize těžce zasáhla otevřenou ruskou ekonomiku. Dopady světové krize (Karásková et al., 2011):

- v důsledku slabě rozvinutého bankovního systému si ruské společnosti braly krátkodobé půjčky u zahraničních bank. V současnosti jsou další úvěry prakticky nedostupné,
- investoři se stáhli z rozvojových trhů, včetně Ruska,
- investoři do ropy (cizí i ruští) berou pád cen za signál, aby se stáhli z ruského trhu,
- pád cen ruské ropy Urals z asi 131 USD za barel v červenci 2008 na asi 45 USD/b v prosinci 2008 postihl příjmy z exportu a ruské veřejné finance. Poté se světová cena ropy ustálila na úrovni 70-80 USD/b.

3.1.1 Hlavní rysy politického a ekonomického vývoje Ruska v první dekádě 21. století

První dekáda 21. století se stala pro Rusko obdobím překonávání politického a sociálního chaosu, který byl průvodním jevem situace v zemi po rozpadu Sovětského svazu (dále i SSSR) a rozkladu autokratického systému moci na počátku devadesátých let minulého století. 24. 8. 1991 vznikla Ruská federativní republika a její první prezident Boris Jelcin spolu se skupinou reformních politiků sice v devadesátých letech demontoval struktury autoritativní politické moci a plně státem řízenou ekonomiku, kterou ale nenahradili žádným funkčním konceptem ekonomického, politického a sociálního rozvoje země. Nastala hluboká společenská krize, která dosáhla takových rozměrů, že se Rusko ocitlo na pokraji kolapsu.⁶ V pozadí neočekávaného nástupu tehdejšího premiéra Vladimíra Putina do úřadu prezidenta Ruska v roce 2000 mohlo být i rozhodnutí vlivné části politické elity, jež bylo diktováno snahou zvrátit nepříznivé tendence ve vývoji Ruska oslabující i jeho mezinárodní status.

⁶ Balabán et al. (2010) uvádí, že HDP poklesl mezi lety 1989-1997 o 45 %, čímž se Rusko vrátilo na úroveň sedmdesátých let. Pokles průmyslové výroby dosáhl v roce 1998 více než 50 %. Zcela se zhroutil systém sociálního zabezpečení. V roce 1998 pouze 18 % ruských občanů dostávalo mzdu pravidelně, 25 % nepravidelně a 57 % vůbec ne.

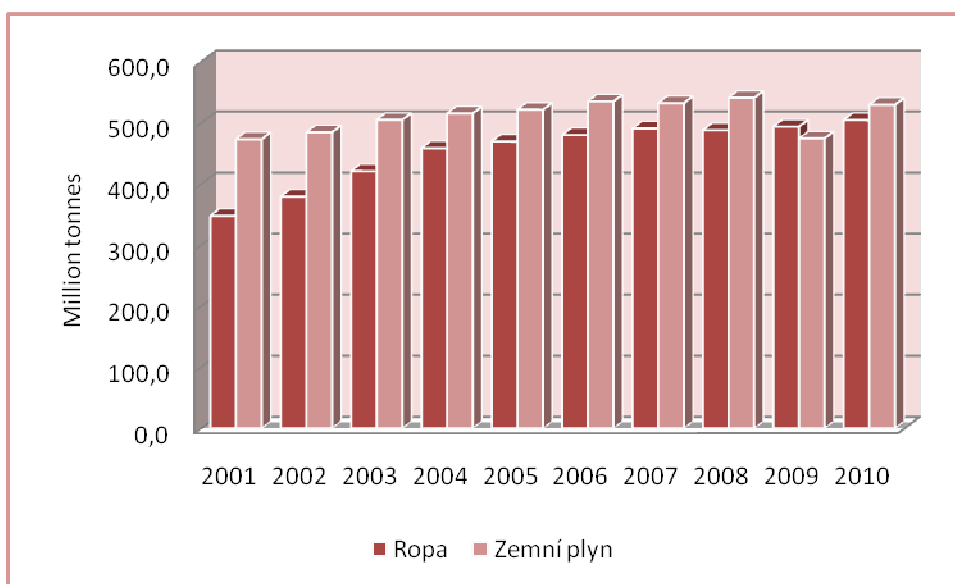
Avšak již v první dekádě 21. století se podařilo všechny uvedené negativní trendy zastavit a v mnoha ohledech i zvrátit.

Na konci této dekády Rusko řešilo šest klíčových úkolů, které nejvíce ovlivnily v dlouhodobém horizontu jeho vnitřní a zahraniční politiku (Balabán et al., 2010):

- udržení zahraničněpolitického postavení největší země na světě, která se po rozpadu SSSR a následné krizové dekádě ocitla v pozici regionální mocnosti středního významu a která se nyní, díky ekonomickému rozvoji a nově se vytvářející konfiguraci multipolárního světa, vrátila do pozice jedné z rozhodujících světových mocností,
- vytváření fungující tržní ekonomiky po desetiletích dominance státního dirigismu a izolacionistické ekonomické politiky,
- integrace ruské ekonomiky do ekonomiky světové v podmínkách globalizace a zostřené globální konkurence a soutěžení,
- překonávání modelu ekonomiky významně závislé na těžbě energetických surovin a s tím spojená inovace a modernizace ekonomiky,
- celková modernizace země a její společenské infrastruktury,
- vytváření pluralitního politického systému, reálné samosprávy a minimalizace korupce, překonávání nevyvinutých občanských a politických struktur, mocenských a správních.

Hlavním faktorem rozvoje Ruska v první dekádě 21. století byl jeho stálý ekonomický růst, především od roku 2004, kdy došlo k prudkému nárůstu cen ropy na světovém trhu. Díky tomu se Rusku otevřelo nebývalé výhodné „okno příležitostí“, kdy příjmy z exportu ropy vytvářely příznivé podmínky pro zajištění stálého hospodářského růstu, vědy a výzkumu, modernizaci ekonomiky a financování sociálních programů. Ekonomika Ruska v období první dekády 21. století rostla v průměru až o 7 % ročně, přičemž v roce 2007 vzrostl HDP o 8,1 %. Těžba a export plynu a ropy se stala základem ruské ekonomické prosperity (Balabán et al., 2010). Fredholm (2005) uvádí, že asi 20-25 % objemu HDP, 37 % příjmů federálního rozpočtu a 60 % exportních příjmů Ruska pochází právě z palivově-energetického komplexu. Pokles cen ropy v důsledku globální ekonomické a finanční krize se negativně promítl na příjmech státního rozpočtu, nicméně znovu připomenul rizikovost závislosti ruské ekonomiky na příjmech z její těžby a exportu.

Graf 3.1: Produkce ropy a zemního plynu v Rusku v letech 2001 – 2010

Zdroj: BP Statistical Review of World Energy, 2012, vlastní zpracování

Graf 3.1 znázorňuje vývoj produkce ropy a zemního plynu v Rusku v letech 2001 – 2010. Je patrné, že od roku 2001 do roku 2008 se produkce ropy i zemního plynu neustále zvyšovala. V roce 2009 produkce ropy a zemního plynu poklesla v důsledku světové finanční krize a v roce 2010 se opět produkce začala zvyšovat.

3.1.2 Priority ruské zahraniční politiky

Karásková et al. (2011) uvádí, že ruská zahraniční politika sleduje dva cíle, zajištění vlastní bezpečnosti vůči potenciálním vnějším hrozbám a upevnění svého vlivu na mezinárodní scéně. Velký důraz je přitom kladen na schopnost vést nezávislou zahraniční politiku, která by se nemusela podřizovat strategiím ze strany jiných významných aktérů mezinárodní scény. Karásková dále uvádí, že strategickým cílem Ruska je zaujmout postavení jednoho z nezávislých mocenských pólů ve světě po boku Číny, Spojených států, Indie a dalších nastupujících mocností.

Monaghan (2008) uvádí, že zahraniční politika Ruska se ubírá dvěma geografickými směry, a to vůči Západu⁷ a vůči tzv. blízkému zahraničí. Vztahy se Západem vnímá Rusko v rovině příležitostí, ale i rizik, potenciálních hrozeb a některých negativních trendů. Spojené státy americké jsou prvořadým objektem Ruska v rámci interakce se Západem.

⁷ Podle Balabána et al. (2010) je Západem označován celý transatlantický prostor, i když k Západu lze z ekonomických, sociálních, kulturních a hodnotových aj. důvodů zařadit i dvě země nacházející se mimo něj, a to Austrálii a Nový Zéland.

Zatímco americká vláda vnímá Rusko jen jako regionální mocnost, ruská vláda vnímá svůj ústup do pozadí za dočasný. Tvůrci ruské zahraniční politiky jsou stále v pocitu křivdy, které se měly v 90. letech minulého století dopustit západní země, především Spojené státy. Vláda Ruska má pocit, že se jí nedostalo adekvátní pomoci a respektu při vyrovnávání se s následky rozpadu SSSR. Nadstandartní vztahy se Spojenými státy jsou pro ruské představitele, ať už v pozitivní nebo negativní rovině, určitým stvrzením významu Ruska ve světě jako velmoci. Tato potřeba vymezování se vůči Washingtonu má za následek občanské křečovitě reakce na straně ruské zahraniční politiky ve snaze připomínat, že Rusko stále zůstává klíčovým hráčem na poli mezinárodních vztahů, i přes ztrátu svého geopolitického postavení po konci studené války.

Barysch (2007) doplňuje, že druhé místo v prioritách směrem na západ zaujímá v uvažování tvůrců ruské zahraniční politiky směrem k Evropě. Významná část ruského exportu směřuje na západ a vyspělé státy EU jsou vnímány jako potenciální zdroj investic a technologií. Rusko dlouhodobě praktikuje vůči EU politiku „rozděl a panuj“, jejímž cílem je využívat nejednotnosti v rámci unie prostřednictvím posilování vzájemných vztahů s vybranými členskými státy.

Oblast postsovětského prostoru je druhým zásadním směrem, na který se ruská zahraniční politika soustřeďuje. Pro Rusko se v tomto prostoru prolínají zásadní politické, ekonomické a bezpečnostní zájmy. Ruská vláda poté spojuje svůj status velmoci právě se schopností konsolidovat a využívat vliv v sousedních státech k posílení geopolitického postavení. V devadesátých letech minulého století kladlo Jelcinovo Rusko důraz na celkovou reintegraci postsovětského prostoru v rámci Společenství nezávislých států (dále i SNS), dnes si je však ruská vláda mnohem více vědoma omezenosti zdrojů, a proto prosazuje střízlivější agendu pro upevňování svého vlivu v regionu - upřednostňuje rozvoj bilaterálních vztahů s vybranými nástupnickými státy.

Zaměření ruské zahraniční politiky na oblast východní Asie, kam spadá i Čína, jde v mnoha ohledech o jakýsi „protest směr“. Rusko ve svých sporech se Západem často hrozí, že přesune těžiště svých zájmů do Asie. Ruský Dálný východ je však sužován rozsáhlou demografickou krizí a nehostinné klimatické podmínky ztěžují rozvoj oblasti. V porovnání s dynamicky se rozvíjejícími ekonomikami asijských států a hustě osídlenými oblastmi Číny se ruská role v oblasti zužuje na malé dodávky surovin asijským tygrům⁸.

⁸ Krejčí (2010) uvádí, že asijské tygři jsou čtyři z nově industrializovaných zemí, mezi které patří Hongkong, Jižní Korea, Singapur a Tchaj-wan, jejichž tempo ekonomického růstu bylo v 80. letech daleko větší než u

Z tohoto pohledu je pro Rusko více než problematické dostát svým hrozbám nebo naplnit své ambiciózní vize o budování nového geopolitického centra v Asii (Karásková et al., 2011).

3.1.3 Zahraniční politika v období prezidentství Borise Nikolajeviče Jelcina

Specifickým rysem Jelcinova úřadování zůstane rozdělení jeho mandátu na dvě období, nejinak tomu bude u výstupů zahraniční politiky. Charakteristiku umocní i dvě jména: Andrej Kozyrev a Jevgenij Primakov. Každé z jmen přísluší svému časovému úseku a každé zastává jiné výstupy a linii zahraniční politiky Ruské federace (dále i RF).

V období, kdy ještě Michail Gorbačov vládl Kremlu⁹, se nemohl Boris Jelcin zpočátku v zahraničí prosadit. Na zahraničních cestách jak v Evropě tak v USA byl brán s rezervou a sám to silně vnímal. Po odchodu Gorbačova do dějin se situace radikálně změnila. První situaci pochopil německý kancléř Helmut Kohl. Od roku 1992 začal Jelcin častěji navštěvovat lídry velmocí a zvykat si na protokolární procedury. Zpočátku byly jeho cesty velmi nepřipravené, vyskytovaly se chyby a improvizace v programech střetnutí.

Andrej Kozyrev

Andrej Kozyrev se stal ministrem zahraniční Ruské sovětské federativní socialistické republiky (dále i RSFSR) v říjnu 1990 a zánik SSSR jej vynesl okamžitě o několik stupínků v diplomatické hierarchii výše. Stal se ministrem zahraničních věcí země velmocenského postavení, aniž by někdy působil na zastupitelském úřadu či velvyslanecké misi. Hned několik skutků přispělo k tomu, aby se ministr Kozyrev zapsal do historie. Slavná je jeho definice „blízké zahraničí“¹⁰, která byla rozšířená i na „vzdálené“ a „střední“ (Hodač, Strejček, 2008). Dle Dmitrije Běloševského (2000) se ve „středním“ zahraničí ocitla i Praha...nutno podotknout, že největší význam v rámci „středního zahraničí“ ruská vláda přikládala středoevropským zemím, především Polsku, Československu (a poté samostatnému Česku, stejně jako samostatnému Slovensku) a Maďarsku. Dalším produktem ministra zahraničí byla tzv. „koncepce partnerství“, ve které

rozvinutých zemí prvního světa. Jako pátý tygr je od roku 1989 uváděno Thajsko, od poloviny 90. let i Vietnam.

⁹ Sídlo vlády

¹⁰ Termín „blízké zahraničí“ byl uplatňován ke státům bývalého SSSR (Hodač, Strejček, 2008).

se Rusko mělo stát partnerem vyspělých západních zemí, mezi které ministerstvo zařadilo i Indii a Čínu (Baturin, 2003).

Ruskému ministru zahraničí se nedají upřít invence, ovšem i na několikerou žádost prezidenta Jelcina, odborníků i opozice nedokázal zformulovat základní teze koncepce ruské zahraniční politiky.

Jevgenij Primakov

9. ledna 1996 byl do funkce ministra zahraničí jmenován Jevgenij Primakov, Kozyrev se stal poslancem dumy a sám rezignoval.

Primakov přišel do úřadu s jasnou vizí o pozici Ruska ve světě na rozdíl od svého předchůdce. Jedním z úkolů úřadu na Smolenském náměstí se stala otázka rostoucího zadlužení RF, udržování osobních kontaktů s hlavními osobami vedoucích mocností, vyhledávání finančních záruk a vyjednávání dalších půjček u mezinárodních institucí. Při opatřeních po finanční krizi v srpnu 1998 byl Primakov jmenován premiérem (Hodač, Strejček, 2008).

3.1.4 Faktory ruské zahraniční politiky – změny po nástupu Vladimíra Putina v roce 2000

Dnešní Rusko prosazuje své zahraničně politické zájmy rozhodněji na rozdíl od 90. let minulého století. Vladimír Putin¹¹, který od počátku svého působení v úřadu prezidenta prosazoval pragmatickou zahraničněpolitickou agendu s důrazem na rehabilitaci Ruska jako významného aktéra na mezinárodní scéně, položil základy současné ruské zahraniční politiky. Z počátku se Putin snažil zaměřit na spolupráci se Západem (státy USA a Evropy) s cílem vymanit zemi z mezinárodní izolace, do které se vláda Ruska dostala mimo jiné v důsledku své opozice vůči vojenské kampani NATO v Srbsku (Karásková et al., 2011). Podle Donaldsona a Nogee (2005) začala ruská vláda postupem času prosazovat mnohem nezávislejší a asertivnější politiku. Rusko se v současné době snaží prostřednictvím svých zahraničněpolitických aktivit dokázat, že je nezávislým pólem na mezinárodní scéně. Ruská vláda dává najevo, že se nehodlá podřizovat vnějšímu diktátu, především ze strany Západu, ke kterému docházelo za úřadování prezidenta Jelcina.

Ani po uskutečnění takzvaného systému dvojvládní od roku 2008 v čele s předsedou vlády Putinem a prezidentem Medveděvem¹² není možné hovořit o výrazných změnách

¹¹ Prezident RF od 7.5.2000 do 7.5.2008

¹² Prezident RF od 7.5.2008 do 4.3.2012

v zahraničně-politické politice. Mezi Putinem a Medveděvem panuje v zahraniční politice Ruska převážně shoda. Ta je dána předchozími neformálními dohodami o rozhodování v zahraniční politice a také relativní nezkušenosti Medveděva v období bezprostředně po nástupu do úřadu prezidenta a absencí jeho vlastních zahraničněpolitických poradců. Medveděv má stále odborníky především z okruhu bývalého prezidenta Putina – hlavním zahraničněpolitickým poradcem Medveděva například zůstal Sergej Prichod'ko, který zastával stejnou funkci i za vlády Putina.

Rusko se nevyhýbá konfrontaci se Západem, ať už se jednalo například o energetickou bezpečnost, otázku lidských práv, otázku umístění části amerického protiraketového radaru ve střední Evropě či oblast potenciálních ohnisek napětí v ruském blízkém zahraničí.

V příštích desetiletích může podíl ruské ekonomiky na světovém hospodářství činit pouhých 3 % až 5 %, což jsou hodnoty v porovnání s Čínou, USA a státy EU poměrně nízké. Ruská zahraniční politika se tak do budoucna bude muset vypořádat s rozporem mezi nedostatkem adekvátních zdrojů a deklarovanými ambicemi stát se významným hráčem na mezinárodní scéně. Rovněž současné trendy v demografickém a ekonomickém vývoji Ruské federace naznačují, že Rusko bude muset čelit vážným domácím problémům, které mohou ohrozit ruskou schopnost provádět rozhodnější zahraniční politiku (Karásková et al., 2011).

3.1.5 Ambice zahraniční politiky RF v první polovině 21. století a možnost jejich realizace v novém světovém politickém prostředí – střet vizí a hodnot

Distribuci moci ve světové politice bude pravděpodobně reflektovat spíše „multipolární přístup“, a to z důvodu používání širšího spektra nástrojů v zahraniční politice (a to všemi státy). Kontinuální růst asijských ekonomik mění světové geopolitické uspořádání v relativní americký neprospěch. Zároveň je snahou kremelské diplomacie aktivní přístup k další světové velmoci – Číně. Její růst (ekonomický, politický, vojenský atd.) nemusí být pro Rusko ve všech ohledech vždy výhodný. V příštích desetiletích je citlivá zahraniční politika vůči Číně pro ruskou zahraniční politiku jednou z největších výzev.

Pro Rusko bude do budoucna zásadní nutností udržení úzkých vztahů se zeměmi Evropské unie. Jakkoli je složité předpovídat budoucí charakter a hloubku integrace mezi

státy Evropy, jisté je, že na spolupráci (i bilaterální) s Ruskem bude mít většina jejích států vážný zájem – a Rusko vyjde této politice vstříc.

Konkrétní snahou zahraniční politiky RF bude korekce amerických snah o vytvoření unipolárního světa a promlouvání do těch světových událostí, které by mohly pozici RF jakkoli ohrozit a nadále udržování přátelských vztahů s většinou států světa a transformace těchto přátelských vztahů v konkrétní a hmatatelný hospodářský benefit (Hodač, Strejček, 2008).

3.1.6 Rusko a WTO

Přístupová jednání jsou zahájena od roku 1993, kdy RF podala oficiální přihlášku do GATT (Všeobecná dohoda o clech a obchodu, předchůdkyně WTO) a získala status pozorovatele. Přístupová jednání RF do WTO se dostala v roce 2010 do téměř finální fáze (jako již nejednou v minulosti). Ale v důsledku vytvoření Celní unie RF, Kazachstánu a Běloruska (dále i CU) od 1. 1. 2010, došlo k jejich pozastavení (BusinessInfo, 2011a). Rusko je členem od prosince 2011 spolu s Černou Horou a Samoií.

3.1.7 Zahraniční obchod Ruska

Teritoriální struktura zahraničního obchodu Ruska

Dle teritoriální struktury ruského vývozu za 1. pololetí roku 2011 jsou největšími obchodními partnery státy EU, země SNS a země Organizace zaměřené na hospodářskou spolupráci Pacifiku a Asie (dále i APEC), vykazující v daném pořadí největší obrat zahraničního obchodu s Ruskem, tedy součet dovozu a vývozu. U zemí EU a APECu činil tento obrat za 1. pololetí roku 2011 326,9 mld. USD a u států SNS 60,1 mld. USD. Obrat obchodní bilance Ruska se státy EU vzrostl oproti roku 2010 o 32,7 %, vývoz do EU zaznamenal růst o 25,7 % a dovoz z EU vzrostl o 51,1 %. Se zemí APEC vzrostl obrat obchodní bilance o 43,8 %, vývoz vzrostl o 41,3 % a dovoz o 46,4 %. Obchodní obrat se zeměmi SNS vzrostl o 46,1 %, vývoz o 45,3 % a dovoz o 47,7 %.

Vedoucí pozice mezi obchodními partnery Ruska se zeměmi EU – 27 stále zaujímají Nizozemí, Německo, Polsko, Francie a Itálie na které připadá 45,9% obchodního obrátu s touto skupinou zemí. Dominantními obchodními partnery ze zemí APECu jsou Čína, Japonsko, USA, a Korejská republika na které připadá více než 85,5% zahraničního obrátu s touto skupinou zemí (BusinessInfo, 2011b).

Komoditní struktura zahraničního obchodu Ruska

V komoditní struktuře ruského vývozu dle dat 1. pololetí roku 2011 měly dominantní postavení palivově-energetické suroviny. Ropa a ropné produkty se podílely na celkovém vývozu v daném období více než 69 % a na vývozu energetických surovin kolem 76 %. Dále se umístily železné a barevné kovy, chemické výrobky a stroje, zařízení a dopravní prostředky. V komoditní struktuře ruského dovozu jsou na prvním místě stroje, zařízení a dopravní prostředky, dále kovy a výrobky z nich, potraviny a zemědělské suroviny, textil, textilní výrobky a obuv a chemické výrobky (BusinessInfo, 2011b).

3.1.8 Investiční možnosti Ruska

Rusko má potenciál a nevídané příležitosti pro příliv zahraničních investic či kapitálu, neboť disponuje velkolepým bohatstvím v podobě využitelných přírodních zdrojů, trhem s velkou vnitřní poptávkou a kvalifikovanou pracovní silou. Nicméně zejména nepředvídatelnost hospodářské politiky a korupce byly označeny za přetrvávající problémy země (Kovářová, Mrlinová, 2011).

Rusko si uvědomovalo důležitost zahraničních investic pro rozvoj a modernizaci ruské ekonomiky, a proto ruská vláda vyhlásila svůj další dlouhodobý cíl vytvořit z Moskvy mezinárodní finanční centrum, podporující zahraniční investice. Proto musela být bezodkladně vyřešena přetrvávající korupce, netransparentní administrativa, společně se snahou zbavit Rusko její nezdravé závislosti na ropě a zemním plynu (Doff, Novosti, 2011). Samsonyan (2009) ve své studii analyzuje další slabé stránky ruského trhu pro zahraniční investory a exportéry. Uvádí, že ruský trh má celou řadu specifík jako je lokální různorodost trhu a potřeba znalostí jak na něm uspět, neprovázanost daňových, celních, devizových a dalších předpisů, finanční náročnost, která je spojena se silnou administrativou při vstupu na ruský trh, nedostatečná informovanost a přetrvávající předsudky z minulosti, nedůvěra ve spolupráci a nerozvinutost infrastruktury či nedostatek domácí kapitálové vybavenosti. Na druhé straně vyzdvihuje silné stránky ruského trhu pro zahraniční investory, a to zejména velikost trhu, silnou potřebu modernizace ruské ekonomiky, strukturu ruské poptávky a nabídky a poměrně levnou a kvalifikovanou pracovní sílu.

V roce 2010 Konference Organizace spojených národů (dále i OSN) pro obchod a rozvoj v studii Průzkum světové investiční perspektivy (World Investment Perspektivy Survey, WIPS) zařadila Rusko mezi prvními pěti nejlepšími hostitelskými zeměmi pro přímé zahraniční investice na období 2010 – 2012. V dubnu 2011 byl za účelem další

podpory investic do ruské ekonomiky soukromých investorů vytvořen Ruský akciový fond (RFPI), kde mohou investovat i ruští investoři. Odhaduje se, že by měl fond přilákat 60 až 90 mld. USD v investicích (Kovářová, Mrlinová, 2011).

Tab. 3.1: Přímé zahraniční investice Ruska v letech 2001 - 2010 (v mld. USD)

Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Příliv PZI	2,75	3,46	7,96	15,44	12,89	29,70	55,07	75,00	36,50	41,19
Odliv PZI	2,53	3,53	9,73	13,78	12,77	23,15	45,92	55,59	43,67	51,70

Zdroj: UNCTAD, UNCTADSTAT, 2012, vlastní zpracování

Z tabulky 3.1 je patrný vývoj PZI Ruska v období let 2001- 2010. Příliv PZI narostl z 2,75 mld. USD v roce 2001 na 75 mld. USD v roce 2008, poté příliv PZI poklesl o 51,3 % na 36,5 mld. USD roku 2009. Již v následujícím roce 2010 příliv PZI zaznamenal pomalý růst. Také odliv PZI z Ruska postupně rostl z 2,53 mld. USD v roce 2001 až na 55,59 mld. USD v roce 2008, kdy odliv PZI poklesl o 21,4 %. V roce 2010 došlo opět k nárůstu PZI z Ruska na 51,7 mld. USD. Příliv i odliv PZI byl poznamenán na konci roku 2008 a v roce 2009 světovou ekonomickou krizí.

3.1.9 Dokumenty ustavující zahraniční politiku Ruska

Jelikož nejvýznamnější místo v procesu utváření zahraniční politiky Ruska zaujímá institut prezidenta RF, je dále charakterizován institucionální vliv, který je z ústavněprávního hlediska reprezentovaný prezidentem RF, Státní dumou, některými ministerstvy a Radou bezpečnosti RF.

V článku č. 80 Ústavy Ruské federace¹³ z roku 1993 je uvedeno, že prezident v souladu s Ústavou Ruské federace a federálními zákony stanoví linii pro domácí a zahraniční politiku. Podle Ústavy prezident řídí zahraniční politiku a také vyjednává a podepisuje mezinárodní smlouvy a dohody, dále po konzultaci s parlamentem prezident jmenuje velvyslance a má také právo odvolat členy vlády, tedy i ty, kteří jsou zodpovědní za zahraniční politiku. A podle článku č. 114 Ústavy RF jsou vládní pravomoci omezeny pouze na provádění opatření k zajištění obrany státu, státní bezpečnosti a provádění zahraniční politiky. Prezident reprezentuje Ruskou federaci v mezinárodních vztazích,

¹³ Ústava RF dostupná z: <http://www.constitution.ru/en/10003000-01.htm>

rozhoduje o členství v Radě bezpečnosti RF, řídí její jednání a je posledním arbitrem vojenské doktríny RF.

Ačkoli je ministerstvo zahraničních věcí podřízeno prezidentovi, přesto je mu svěřeno vyvíjení obecné strategie ruské zahraniční politiky, což se odráží ve snížení role parlamentu v zahraniční politice (Sakwa, 2008). V článku č. 106 Ústavy RF se uvádí, že funkce Státní dumy jsou omezeny na schválení či zamítnutí mezinárodních smluv, zatímco Rada federace povoluje vysílání ruských jednotek do zahraničí.

Do procesu utváření zahraniční politiky zasahují další organizace, jakými jsou např. Rada bezpečnosti RF, která se několikrát aktivně zapojila do zahraničně-politických záležitostí, domácí bezpečnostní agentury a zahraniční zpravodajské služby, ministerstvo obrany vytvořené v roce 1992, ministerstvo zahraničních věcí a také celá řada nestátních aktérů, různé podniky, oligarchové a další instituce a osoby, jichž se zahraniční politika RF přímo týká.

Koncepce zahraniční politiky Ruské federace z roku 2000

Stěžejním dokumentem, který deklaruje cíle ZP RF je Koncepce zahraniční politiky Ruské federace přijata 28. června 2000¹⁴ tehdejším prezidentem V. Putinem. Jako hlavní cíle zahraniční politiky Ruska uvádí (Konceptija vněšněj politiky Rossijskoj federacii, 2000):

- zajištění spolehlivé bezpečnosti země, ochranu a upevnění její suverenity a teritoriální celistvosti jako velké mocnosti, jednoho z vlivných center současného světa, a které jsou nezbytné pro růst ekonomického, politického, duchovního a intelektuálního potenciálu Ruska.
- Vliv na celosvětové procesy s cílem vytváření spravedlivého, stabilního a demokratického světového pořádku, který se opírá o mezinárodní právo, Chartu OSN, na rovnoprávných a partnerských vztazích mezi státy.
- Vytváření výhodných vnějších podmínek pro postupný rozvoj Ruska, zvýšení životní úrovně obyvatelstva, růst ekonomiky, upevnění ústavního pořádku, úspěšného provedení demokratických reforem, ochranu práv a svobod člověka.
- Vytváření pásu dobrého sousedství podél ruských hranic s cílem odstranění současných a zabránění vzniku potenciálních ohnisek napětí a konfliktů.

¹⁴ Dostupná z: <http://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>

- Hledání souhlasu a shodných zájmů s ostatními státy a mezinárodními organizacemi při řešení úkolů daných prioritami Ruska, vytváření na tomto základě systému spojeneckých a partnerských vztahů.
- Všestranná ochrana práv a zájmů občanů Ruska a krajanů v zahraničí. Popularizace ruštiny a kultury ruských národů v zahraničí.

Koncepce zahraniční politiky Ruské federace z roku 2008

Dalším výrazným dokumentem, který se zabývá ZP RF je Koncepce zahraniční politiky Ruské federace přijata 12. července 2008¹⁵ současným prezidentem D. Medveděvem a měla doplnit a rozvinout koncepci přijatou předchozím prezidentem Putinem. Z obsahu je patrné, že Rusko si je mnohem jistější svým postavením na mezinárodní scéně. Zahraniční politika se stává jedním z hlavních nástrojů ustáleného národního rozvoje a zajištění konkurenceschopnosti v globalizovaném světě. Posílení mezinárodní pozice Ruska a řešení úkolů spojených s vytvořením rovných vzájemně výhodných partnerství se všemi zeměmi, úspěšné prosazování zahraničních ekonomických zájmů a zajištění politických, ekonomických, informačních a kulturních vlivů v zahraničí vyžaduje použití všech dostupných finančních a ekonomických nástrojů státu a zajištění přiměřených prostředků pro zahraniční politiku RF. Rusko sleduje otevřenou, předvídatelnou a pragmatickou zahraniční politiku, kterou určí její národní zájmy. Rusko rozvíjí mezinárodní spolupráci na základě rovnosti, vzájemného respektování zájmů a vzájemného prospěchu.

Ve skutečnosti však v Rusku přetrvávají problémy v podobě nepředvídatelné hospodářské politiky, korupce, netransparentní administrativy aj., které jsou v rozporu s cíli uvedenými v Koncepci zahraniční politiky RF z roku 2008.

3.2 Čína

Čína je v současnosti největším vývozcem na světě a druhým největším dovozcem po USA, nepočítá-li se EU jako celek. Čína disponuje největšími přebytky zahraničního obchodu i běžného účtu. Čína vlastní třetinu světových devizových rezerv a její úspory jsou největší na světě. Čína je rozvojovou zemí s rostoucím vlivem, kterou řídí komunistická strana (Wolf, 2011).

Čínskou ekonomiku světová finanční krize z roku 2009 příliš nezasáhla, neboť čínská vláda schválila obrovské prostředky (téměř 600 mld. USD) na stimulaci výroby a na

¹⁵ Dostupná z: <http://archive.kremlin.ru/eng/text/docs/2008/07/204750.shtml>

investice do projektů zaměřených na infrastrukturu. Současně disponovala také finanční rezervou, oslabením inflačních tlaků a poklesem inflace (Karásková et al., 2011).

3.2.1 Politický a ekonomický vývoj Číny

Čínská lidová republika (dále i ČLR) je od 1. 10. 1949 komunistickou zemí a podle Ústavy z roku 1982 je Čínská lidová republika “socialistický stát demokratické diktatury lidu vedeného dělnickou třídou, založený na svazku dělníků a rolníků”. Vedoucí úlohu má Komunistická strana (KS) Číny. V zemi existují mimo komunistické strany i demokratické parlamentní strany, jako např. Čínská demokratická liga či Revoluční výbor Kuomintangu, sdružené v rámci Čínského lidového politického poradního shromáždění (ČLPPS). Jsou však podřízeny vedoucí úloze KS Číny. Opoziční politické strany v zemi legálně v podstatě neexistují (BusinessInfo, 2011c).

ČLR je v současnosti předním světovým exportérem a ekonomicky nejrychleji rostoucí zemí světa s nejvyšším příjmem přímých zahraničních investic. Ale i přes trvalý výtečné makroekonomické ukazatele má Čína řadu vnitřních slabin, jako např. neefektivita a zranitelnost finančního systému, problematicky se jeví také fiskální politika, především ve schopnosti zajistit daňové příjmy státu a neefektivita průmyslového sektoru. K rizikovým faktorům patří také netransparentní rozhodování ve finančním sektoru a v průmyslu a rozrůstání nezákonných forem ekonomiky (šedá a černá ekonomika) (Embassy of the People's Republic of China in the Czech Republic, 2009a).

3.2.2 Čínská zahraniční politika

ČLR prosazuje nezávislou a mírovou zahraniční politiku, jejíž hlavní součástí jsou následující faktory (Embassy of the People's Republic of China in the Czech Republic, 2009b):

- věrnost nezávislosti, kdy Čína samostatně rozhoduje o svých přístupech k zahraničně-politickým a mezinárodním otázkám, nevstupuje do strategických vztahů nebo aliancí s jakoukoli velmocí nebo skupinou států a oponuje hegemonismu a velmocenským politikám.
- Rozvoj vztahů dobrého sousedství. Čína aktivně rozvíjí přátelské vztahy se sousedními zeměmi, prosazuje ekonomickou spolupráci na regionální úrovni a chrání mír a stabilitu regionu.
- Obrana světového míru, který Čína prosazuje v zájmu zajištění modernizace země - vytváření vztahů přátelství a spolupráce. Čína rozvíjí vztahy se všemi zeměmi na

základě následujících pěti zásad mírového soužití: vzájemné respektování suverenity a územní integrity, vzájemné nevměšování se do vnitřních záležitostí, vzájemné nenapadání, mírové soužití a rozvíjení vztahů rovnoprávnosti a vzájemných výhod.

- Upevňování jednoty a spolupráce s rozvojovými zeměmi. Čína vždy přisuzovala velký význam přátelským vztahům spolupráce se zeměmi Třetího světa, touto zásadou se důsledně řídila a aktivně prohlubovala obchodní, ekonomické, vědecké a technologické styky s těmito zeměmi a posilovala vzájemné konzultace a spolupráci s těmito zeměmi při posuzování mezinárodních záležitostí a společné obraně práv a zájmů rozvojových zemí.
- Otevření se světu. Čína se otevírá vůči rozvojovým stejně jako rozvinutým zemím. Na základě vzájemných výhod a rovnosti vztahů se aktivně podílí na široké mezinárodní spolupráci k dosažení dalšího společného rozvoje. Jako největší rozvojová země ve světě a stálý člen Rady bezpečnosti OSN vyvíjí neochabující úsilí za zachování míru, zajištění dalšího rozvoje a vytvoření nového stabilního, mírového, spravedlivého a rozumného mezinárodního politického a ekonomického pořádku.

3.2.3 Charakteristika čínské zahraniční politiky

V současnosti linie čínské zahraniční politiky spočívají v principech definovaných Teng Siao-pchingem (Deng Xiaoping)¹⁶ na konci 90. let a Chu Ťin-tchao (Hu Jintao-prezident ČLR) – Wen Ťia-pao (Wen Jiabao-předseda Státní rady) v roce 2003. První doporučuje zdržení se agresivních kroků a udržení si „low profile“¹⁷ v zahraniční politice a druhá je tzv. teorie mírového rozvoje Číny.

Čínská zahraniční politika si zachovává rysy typické pro období studené války, kdy sledovala kroky velmocí a podle nich upravovala svou politiku. Tento postoj zachovává stále nejen k Rusku, ale také ke Spojeným státům. Současná zahraniční politika tzv. čtvrté generace vůdců je tak stále závislá na momentální externí politické situaci (Karásková et al., 2011). Wang (1994) doplňuje, že dalším zajímavým prvkem, který přežil období konce studené války, je důraz čínského vedení na moralizování v zahraniční politice, jenž je často zahraničními partnery vnímáno jako propaganda nebo snaha zastřít skutečné úmysly. Morálka v politice je poměrně vlastní čínské politické kultuře, zatímco normy a koncepty práva mají na rozdíl od západní kultury slabší hodnotu.

¹⁶ Všechna čínská vlastní jména jsou přepsána do české transkripce (v závorce je uveden přepis do transkripce pinyin).

¹⁷ „bide our time, hide our capabilities“ policy – skrýt své schopnosti a čekat na svůj čas.

Karásková dále uvádí, že s koncem studené války přestala Čína v praktické zahraniční politice prosazovat a sponzorovat radikální maoismus¹⁸ a nahradila jej pragmatickým umírněným přístupem. Čínská zahraniční politika se orientuje na boj proti obchodním blokům a bariérám ve vzájemném obchodě a přímou podporu státních podniků při pronikání na zahraniční trhy, podporu stability na trzích. Čína se vědomě snažila a snaží zapojit do mezinárodního ekonomického systému a profitovat z ekonomické interdependence ve světovém měřítku (průniky na zahraniční trhy a omezeným otevřením svého domácího trhu, vstupem do WTO (v roce 2001), akvizicí zahraničních firem apod.). Zahraniční politika je tak plně podřízena dosažení těchto domácích politických a ekonomických cílů.

Všeobecně lze říci, že zahraniční politika Číny sledovala od roku 1989 do současnosti trend méně konfrontační, sofistikovanější, sebevědomé a konstruktivní politiky v řešení regionálních a globálních záležitostí. Čína přijala normy a současné uspořádání mezinárodních institucí, přistoupení k mezinárodním dohodám a soustředila se na navázání bilaterálních vztahů.

3.2.4 Priority čínské zahraniční politiky

Mezi obecné priority patří snaha o udržení územní celistvosti, zabránění dominance Asie jinou velmocí a na druhou stranu také zabránění panice mezi sousedy ze vzrůstající moci Číny pomocí řady bilaterálních smluv a dohod.

Hao (2009) rozlišuje čtyři stupně čínských zahraničně-politických partnerství. První jsou „přátelské kooperativní vztahy“, kam patří všechny vztahy se zeměmi, které navázala Čína od začátku 90. let. Po skončení studené války navázala Čína vztahy se sousedními státy (Filipínami, Malajsií, Vietnamem, Barmou a Mongolskem), později s dalšími zeměmi (Austrálií, Tureckem, Alžírem, Marokem, Jugoslávií, Itálií atd.). Druhým je „dobré sousedství“ pro země sdílející hranice s Čínou a vztahy na bázi „přátelství a spolupráce“ pro všechny ostatní země (Kazachstán, Mongolsko, Nepál a některé státy ze Sdružení států jihovýchodní Asie (dále i ASEAN), Polsko, Uzbekistán, Jamajka, Fidži). Třetím je „komplexní partnerství“ a týká se klíčových hráčů v regionech. Tento typ partnerství má reflektovat koordinaci obou zemí v širokém spektru otázek, od politického partnerství, přes bezpečnostní, hospodářskou a kulturní spolupráci. Do roku 2008 navázala komplexní

¹⁸ Ideově politický směr v Komunistické straně Číny vycházející z myšlenek Mao Ce-tunga, krajně militantní směr v komunistickém hnutí v 2. polovině 20. století. Byl vybudován na základě stalinismu, politický systém redukoval na úlohu vůdce (kult osobnosti) (Encyklopedie COJECO, 2012).

partnerství s řadou středně velkých hráčů v mezinárodním systému (mezi tyto státy patří například Chile, Etiopie, Peru, Rumunsko a Jižní Korea). Čtvrtým je „strategické partnerství“, které představuje nejdůležitější a nejvyšší typ vztahů se zahraničními zeměmi. Poprvé toto partnerství navázala v listopadu 1993 při návštěvě Ťiang Ce-mina (Jiang Zemin) v Brazílii, s Ruskem v roce 1996 a do současnosti navázala toto partnerství s dalšími státy např. (EU, ASEAN, Indie, Japonsko, Brazílie nebo Mexiko). Se státy Evropy (Řeckem, Španělskem, Itálií, Portugalskem, Velkou Británií a Francií) navázala Čína „komplexní strategické partnerství“ a s Německem je toto partnerství označováno jako „strategické partnerství s globální odpovědností“.

Spojené státy americké navázaly strategické partnerství s Čínou v roce 1997. Čína vnímá USA jako klíčového zahraničního partnera (Karásková et al., 2011). Ferdinand (2007) uvádí, že již od návštěvy prezidenta Nixona v Číně v roce 1972 zaujímal Spojené státy americké přední místo v zahraniční politice Číny. I po skončení studené války se čínská zahraniční politika orientovala na USA jako na mocnost, která by mohla blokovat čínskou snahu o začlenění se do existujícího mezinárodního řádu. Pro Čínu je také vztah s USA klíčový kvůli americké bezpečnostní garanci Tchaj-wanu. Čína se vůči USA snažila uplatnit tři strategie – vyvažování, vyzývání a dohoda, z nichž vyvažování (a tedy i hledání strategických spojenců) bylo na posledním místě.

3.2.5 Faktory čínské zahraniční politiky – změny po nástupu Chu Ťin-tchaa

V zahraniční politice převzal Chu po Ťiangovi systém malých vedoucích skupin, umožňující mu udržet si hlavní roli při formulaci zahraniční politiky v klíčových oblastech, jakými je například politika vůči Tchaj-wanu. Energetické skupině, nově vzniklé v roce 2005, pro změnu předsedá premiér Wen Ťia-pao.

Hlavním konceptem, který Chu a Wen představili v roce 2003, je tzv. teorie mírového růstu a s ní spojený koncept harmonického světa, jež má představit Čínu jako zodpovědného a neohrožujícího hráče v mezinárodním systému (Karásková et al., 2011). Podle Suettingera (2004) byl koncept zprvu míněn jako propagandistické heslo, které mělo především uklidnit sousední státy obávající se čínského ekonomického a vojenského růstu. Ťiangova administrativa se zaměřila na vyvedení země z mezinárodní izolace po masakru na Tchien-an-menu a do značné míry se držela předchozí „low profile“ koncepce, naopak Chuova zahraniční politika se jeví jako mnohem asertivnější a více nacionalistická.

Chu ve svých projevech kromě konceptu mírového růstu představil i řadu vodítek pro čínskou zahraniční politiku. Nejdůležitější z nich je koncepce ze srpna 2006, podle níž

by se měla Čína zaměřit v první řadě na vztahy s velmocemi (především s USA a regionálními bloky), podporovat multilateralismus, prioritně jednat se zeměmi na periferii (ať již geografické – Rusko, Indie, tak politické – Íráň, Súdán apod. pomocí širší ekonomické spolupráce) a rozvojové země vnímat jako základ zahraniční politiky.

Do budoucna lze předvídat neměnnost zahraniční politiky zejména ve snaze zabránit nezávislosti Tchaj-wanu, udržet ekonomický růst a vyrovnat se s některými jeho negativními důsledky (zejména degradací životního prostředí), zvýšit vojenské kapacity (Karásková et al., 2011).

3.2.6 Členství ve WTO

ČLR od roku 1986 usilovala o znovupřijetí do GATTu (Všeobecná dohoda o clech a obchodu). Od založení WTO v roce 1995 jako nástupnické organizace GATTu Čína neustále usilovala o členství v ní. Do WTO vstoupila v prosinci 2001 (Embassy of the People's Republic of China in the Czech Republic, 2009b). Čína měla obavy z otevření svého trhu a přizpůsobení své obchodní politiky pravidlům WTO, dále to byly obavy přesunu pravomoci řešení obchodních sporů na orgány WTO a částečné ztráty svrchovanosti.

Čína musela po vstupu do WTO udělat mnoho ústupku např. snížení tarifních a netarifních omezení zahraničního obchodu a provést další reformy odstraňující překážky volného obchodu.

Ale Čína i získala vstupem do WTO mnoho výhod např. nejhlavnějším ziskem byla doložka nejvyšších výhod, podle které musí být s čínským vývozem zacházeno stejně jako s vývozem jiných členů WTO. Další výhodou je její přístup k systému řešení sporů v rámci této organizace a možnost zapojení se do mezinárodních vyjednávání o dalších pravidlech mezinárodního obchodu v probíhajícím kole jednání z Dohy (Dressler, 2011).

3.2.7 Zahraniční obchod Číny

Teritoriální struktura zahraničního obchodu Číny

Dle teritoriální struktury čínského zahraničního obchodu patří mezi největší obchodní partnery EU jako celek, USA a ASEAN, vykazující v daném pořadí největší obrat zahraničního obchodu s Čínou, tedy součet dovozu a vývozu. U zemí EU činil tento obrat za rok 2011 567,2 mld. USD, u USA 446,7 mld. USD a u zemí ASEANu 362,9 mld. USD. Schodek obchodní bilance je největší u USA a za rok 2011 dosáhl 202,3 mld. USD. Země ASEANu do Číny více vyváží a vykazovaly přebytek obchodní bilance ve výši 22,7

mld. USD. Největšími odběrateli čínského zboží jsou dle údajů za rok 2011 státy Evropské unie, Spojené státy, Hongkong, země ASEANu a Japonsko. Z Hongkongu je však zboží dále exportováno do ostatních států, proto jej nelze brát příliš vážně, jinak by největší schodek obchodní bilance s Čínou vykazoval právě Hongkong. Největšími dovozci do Číny jsou pak Evropská unie, Japonsko, země ASEANu, Tchaj-wan a Spojené státy (BusinessInfo, 2011d).

Komoditní struktura zahraničního obchodu Číny

Čínskému vývozu v komoditní struktuře dle dat za rok 2011 dominovala elektrická zařízení a domácí spotřebiče s hodnotou vývozu 217,9 mld. USD, následována telekomunikačním zařízením a kancelářskými stroji a stroji pro automatické zpracování dat. Všechny komodity zaznamenaly za rok 2011 ve vývozech nárůst oproti předchozímu roku. První místo čínského dovozu v komoditní struktuře zastávají elektrická zařízení a domácí spotřebiče s hodnotou dovozu 287,3 mld. USD, dále se umístily ropa a ropné produkty a železná ruda a šrot (BusinessInfo, 2011d).

3.2.8 Investiční klima Číny

Investiční prostředí ČLR se výrazně zlepšilo až po vstupu do WTO v prosinci 2001. Nejperspektivnějším z hlediska investic jsou odvětví, která se teprve začínají otevírat zahraničnímu kapitálu, tj. domácí obchod a distribuce, finanční sektor, služby cestovních kanceláří a dále tzv. high – tech obory, především informační technologie. Ale na druhou stranu patří tato odvětví z hlediska potřeby znalosti místního trhu mezi ta nejsložitější. Mimo uvedené oblasti budou PZI přednostně směřovány do rozvoje zemědělské výroby (nové technologie, zemědělská infrastruktura aj.), dopravy, využití přírodních zdrojů (včetně bezpečnosti v dolech), energetiky (výroba i rozvod, obnovitelné zdroje energie), strojírenství, farmacie, petrochemie, výroby zdravotnického zařízení a projektů zaměřených na vývoz.

Firma, která se rozhodne investovat v ČLR, musí počítat s určitou byrokracií, liknavostí státních úředníků, možnou korupcí, častými nenadálými změnami pravidel a úpravami podmínek, mnohými specifickými technickými překážkami a vysokými mimomzdovými náklady. Problémem v oblasti PZI byla dříve nízká návratnost kapitálu, dosahující v dlouhodobém průměru pouhých 3 % a omezený transfer zisku mimo území ČLR. Avšak růst návratnosti byl zaznamenán po roce 2001 díky lepšímu investičnímu prostředí pod vlivem členství ČLR ve WTO. Největší riziko spočívá v odlišnosti

podnikatelského prostředí a mentality lidí, které mají za následek pro západního investora těžko pochopitelné dodržování dohod (dohody jsou většinou dodržovány, pokud je to pro čínskou stranu výhodné) (BusinessInfo, 2011e).

Tab. 3.2: Vývoj čínských přímých zahraničních investic v letech 2001 - 2010 (v mld. USD)

Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Přliv PZI	46,88	52,74	53,50	60,63	72,41	72,72	83,52	108,31	95,00	105,74
Odliv PZI	6,89	2,52	2,86	5,50	12,26	21,16	22,47	52,15	56,53	68,00

Zdroj: UNCTAD, UNCTASTAD, 2012, vlastní zpracování

Tabulka 3.2 ukazuje vývoj čínských PZI v letech 2001-2010. Přliv PZI do Číny dosahuje daleko vyšších hodnot než odliv PZI z Číny. Přliv PZI do Číny zaznamenal nárůst z 46,88 mld. USD v roce 2001 až na 108,31 mld. USD v roce 2008. V důsledku světové krize přliv PZI poklesl v roce 2009 na 95 mld. USD. Následující rok došlo opět k nárůstu na 105,74 mld. USD. Naproti tomu odliv PZI z Číny poklesl již v roce 2002 oproti roku 2001 o 63,4 % v důsledku vstupu Číny do WTO. Od roku 2002 byl zaznamenán pouze růst i přesto, že svět na konci roku 2008 zastihla globální krize. Čína díky svým rezervám prošla krizí bez větších potíží.

3.2.9 Dokumenty ustavující zahraniční politiku ČLR

Za stěžejní dokument zahraniční politiky ČLR je považována doktrína „teorie mírového růstu Číny“, jejímž autorem je politolog Čeng Pi-tien (Zheng Bijian) (2005). Tato koncepce byla veřejně prezentována v roce 2003, sice nebyla explicitně přijata jako oficiální základ pro zahraniční politiku státu, ale bývá často citována v médiích. A další důležitá linie čínské zahraniční politiky spočívá v principech definovaných Teng Siao-pchingem na konci 90. let minulého století, v nichž doporučuje zdržení se agresivních kroků a udržení si „low profile“ v zahraniční politice.

Oficiální diplomacie stojí na třech dokumentech: Pět principů mírového soužití definované již v roce 1955 na Bandungské konferenci, odkazu na zahraniční politiku Číny v Ústavě ČLR a souboru doporučení čínských vůdců, zveřejněnou v oficiálním tisku nebo projevech (Karásková et al., 2011).

3.3 Charakteristika rusko – čínských vztahů od 80. let 20. století

Od vzniku „nové Číny“ v roce 1949 do 60. let 20. století bylo Rusko hlavním spojencem, aby se pak stalo hlavní hrozbou ČLR.

Ve druhé polovině 80. let minulého století odstartoval Michail Gorbačov proces kultivace ruských vztahů s Čínou. Ale již v roce 1982 započala předzvěst změny vztahů, neboť přišel Lenoid Brežněv s nabídkou zlepšení vztahů (Rea, 1975). Čína si však jakékoli zlepšení podmiňovala odstraněním tří překážek: snížení počtu vojenských posádek na sovětských a mongolských hranicích, ukončení okupace Afgánistánu a ukončení sovětské podpory vietnamskému režimu při okupaci Kambodži. Tyto překážky byly odstraněny do roku 1989 díky čínské diplomacii i měnící se politice gorbačovského SSSR.

Ferdinand (2007) uvádí, že v 90. letech se Rusko mohlo jevit jako málo spolehlivý partner, nicméně Čína se snažila zdržet projevů, které by mohly Rusko jako bývalou supervelmoc ponížit. Karásková (2011) uvádí, že po roce 1991 Čína vnímala ve vztahu k Rusku dělící linii na úrovni ideologie, neboť se Rusko prezentovalo jako součást demokratického Západu. Po nástupu Vladimíra Putina do úřadu prezidenta začalo opět období oteplení vztahů a posilování spolupráce.

Oba státy v roce 2001 podepsaly Smlouvu o přátelství, spolupráci a dobrém sousedství (Treaty of Good-Neighborliness and Friendly Cooperation) (Ministerstvo zahraničních věcí ČLR, 2001). Karásková doplňuje, že smlouva zejména hovoří o klíčovém významu OSN, neporušitelnosti státní suverenity a zejména pak Rady bezpečnosti, kde jsou oba státy mezi pěti stálých členů. Lo (2008) dále uvádí, že smlouva zahrnuje mnoho oblastí vzájemných vztahů, jako např. uznání principu „jedné Číny“ ze strany Ruska, příslib vzájemné kooperace v oblasti ekonomické, vojenské apod.

Slibně se rozvíjející vztahy přerušily teroristické útoky z 11. září 2001. Čínskou vládu zaskočila snaha Putina prohloubit vztahy s americkou vládou. Rusko následně začalo projevovat snahu o prohloubení vztahů s Čínou až poté, co snahy ruské vlády o orientaci ruské zahraniční politiky směrem na Západ nepřinesly výsledky.

V tomto období se rovněž dařilo posilovat obchod s Čínou, avšak Rusko i přes nepopiratelný nárůst nemělo moc důvodů k optimismu. Za prvé, Evropská unie i nadále zůstala nejdůležitějším trhem pro ruský export oproti obchodní výměně s Čínou. A za druhé nebylo Rusko spokojené se strukturou rusko-čínského obchodu.

Hlavním aspektem ekonomické spolupráce mezi Ruskem a Čínou zůstává energetika. Rusko vidí v oblasti východní Asie potenciální odbytiště energetických

surovin. Nicméně expanze směrem na východ zůstává z mnoha logických a politických důvodů omezená. To se však setkává s malým pochopením na straně Číny, která usiluje o dodávky energetických surovin z Ruska pro svou rychle se rozvíjející ekonomiku. Spolupráce v rámci energetických a obchodních vzájemných vztahů rostla rychlým tempem, ačkoli byla stížená ekonomickou krizí v roce 2008. V roce 2008 se představitelé Ruska a Číny dohodli na stavbě ropovodu, který by dodával 15 milionů tun ropy ročně. Rusko i přes své ambice zásobovat energetickými surovinami hlavně čínský trh pokračuje v realizaci dalších energetických projektů v této oblasti. V roce 2009 byly zahájeny dodávky plynu z naleziště Sachalin 2 do Japonska. Rusko také chystá dokončení ropného terminálu u pobřeží Japonska.

Ruská politika vůči Číně se v současné době pohybuje v relativně pragmatických mantinelech, které stanovil bývalý prezident Putin. Vlády Ruska a Číny se společně vyjadřují vůči politice Západu. Partnerství pro obě země je spíše v rovině vysvětlování. Představuje možnost, jak mohou demonstrovat navenek své možnosti provádět nezávislou zahraniční politiku více směry a čelit moci Spojených států amerických (Karásková et al., 2011).

Čínský prezident Chu Ťin-tchao a ruský prezident Dmitrij Medveděv se 28. března 2012 na setkání v Novém Dillí shodli na urychlení rozvoje všestranného čínsko-ruského partnerství na novou úroveň. Prezidenti společně v minulém roce vypracovali program na rozvoj bilaterálních vztahů v budoucích deseti letech a přitom vytvořili plán spolupráce v různých oblastech. Ale vzhledem ke komplikovanější mezinárodní situaci by měly obě strany aktivněji realizovat důležité shody pro spolupráci, upevňovat vzájemnou politickou podporu, udržovat těsnou komunikaci na vysoké úrovni a urychlit spolupráci v oblasti hospodářství a obchodu, energetických zdrojů a letectví (China Radio International, 2012).

3.3.1 Plnění strategie a možné budoucí scénáře rusko-čínských vztahů

Obě strany dosáhly toho, co nazývají jako strategické partnerství, ve skutečnosti spíše jakési volné spojenectví, které je spíše pragmatické a v deklaratorní rovině. Obě země se považují za vzájemně výhodné spojence v situacích, kdy je třeba vyvinout tlak na západní země, především USA. Na druhou stranu jsou ochotny opustit stejný postoj v okamžiku, kdy se bilaterální spolupráce s jinými zeměmi jeví výhodněji. Mezi další faktory, jež brání vytvoření bližšího spojenectví patří obavy Ruska z rostoucí ekonomické síly Číny a z jejího možného promítnutí do oblasti ruských zájmů, nejistota ohledně dlouhodobého vývoje ruského Dálného východu, dlouhé váhání Ruska ohledně trasy

ropovodu ze Sibíře na Dálný východ s odbočkou do Číny nebo různé představy ohledně role jejich protějšku ve světě. Ani v ekonomické spolupráci nespátřují stabilní bázi pro užší spolupráci.

Karásková et al. (2011) nabídli čtyři spekulativní scénáře rusko-čínských vztahů s různou pravděpodobností vzniku: strategické sblížení, politické a vojenské spojenectví, vzájemná konfrontace a strategické napětí mezi ruskou a čínskou vládou.

Strategické sblížení vychází ze stavu, kterého dosáhly od 90. let minulého století a vyžadovalo by, aby obě strany měly identické či alespoň blízké názory na hlavní regionální i globální problémy. Také by musely spolupracovat v úsilí blokovat a omezovat vliv Západu, zejména USA. Toto sblížení by bylo pro obě mocnosti pozitivním vyvrcholením současných trendů a jejich spolupráce by byla vzájemná a užitečná. Dovolovala by oběma stranám udržovat dobré vztahy s jinými zeměmi či seskupeními.

Druhým možným scénářem je vytvoření rusko-čínského vojensko-politického spojenectví. Tento scénář je nepravděpodobný, neboť toto spojenectví by je zavazovalo poskytnout pomoc druhé straně v případě, kdyby se tato dostala do konfliktu se třetí stranou. Pro Čínu by toto spojenectví znamenalo zhoršení vztahů s USA, Japonskem, EU a dalšími státy na Dálném východě.

Třetím scénářem je rusko-čínská konfrontace, která je relativně nepravděpodobná. Existuje několik okruhů, v nichž by mohla konfrontace vzniknout. Zaprvé v situaci ve střední Asii a v celém postsovětském prostoru. Zadruhé růst nacionalismu v ČLR i v Rusku. Další je teorie rozpadu Číny.

Posledním scénářem je vznik strategického napětí jako opaku strategického sblížení, který předpokládá postupné posilování rozdílů a rozporů mezi Ruskem a Čínou a omezování spolupráce pouze na nejvýhodnější oblasti (zejména na obchod s energetickými a jinými surovinami). Zahraničně politické vztahy států by se omezovaly jen na ad hoc¹⁹ spolupráci tam, kde by to bylo výhodné pro oba státy.

Podle Karáskové et al. (2011) lze identifikovat řadu dalších možných scénářů, ale zdá se nejpravděpodobnější, že v příštích letech bude v rusko-čínských vztazích pokračovat již zahájený trend strategického sblížení.

¹⁹ Tato opatření (dohody, smlouvy) byly sjednány nebo ustanoveny pro určitý účel (většinou jeden), například z popudu nově vyvstalých skutečností a často jako provizorium (Encyklopedie, 2012).

3.3.2 Rusko-čínská spolupráce v rámci mezinárodních organizací

Rusko a Čína spolu spolupracují na úrovni OSN i regionálních organizací. Rusko a Čína společně přistoupily ohledně Barmy, kdy v lednu 2007 poprvé použily od roku 1989 svého práva veta proti návrhu rezoluce týkající se situace v Barmě. Rezoluce vyzývala barmský režim k zastavení násilnosti a propuštění politických vězňů. Představitelé obou zemí odmítli navrhovaný dokument jako pokus o vměšování do vnitřních záležitostí členského státu OSN. Podobně se zachovaly při projednávání situace v súdánské provincii Dárfúr (Karásková et al., 2011).

Dalším společným postupem na půdě OSN je společné hlasování Ruska a Číny ve Valném shromáždění OSN. Podle analýzy Ferdinanda (2007) existuje v hlasování v průběhu posledních čtyř dekad mezi Ruskem a Čínou poměrně silná korelace zájmů. Mezi lety 1975 a 2005 se při hlasování shodly v 68,8 % případů. V letech 1992-1999 panovala shoda pouze v 52,5 % případů, zatímco v letech 2000-2005 se tento podíl zvýšil na 76,3 % případů.

Karásková doplňuje, že spolupráce Ruska a Číny na regionální úrovni se týká zájmů stýkajících se především ve Střední Asii a v asijsko-pacifické oblasti. V současné době je příkladem této regionální spolupráce Šanghajská organizace spolupráce (dále i ŠOS). Cílem této organizace je soustředit svoji agendu nejen na problematiku boje s terorismem, ale i na posilování vzájemných ekonomických vazeb.

Rusko-čínská spolupráce v rámci Šanghajské organizace spolupráce

Rozman (2007) uvádí, že opatrný přístup Ruska ho staví v jakémkoli svazku s Čínou do pozice slabšího. Kacymarzki (2007) doplňuje, že z tohoto důvodu se snaží Rusko podporovat alternativní regionální uskupení, kde by si mohlo zachovat dominantní postavení, např. Organizaci smlouvy kolektivní bezpečnosti, jenž představuje jeden z mála relativně úspěšných integračních projektů na území postsovětského prostoru. Organizace sdružuje Rusko, Bělorusko, Arménii, Kazachstán, Kyrgystán, Tadžikistán a Uzbekistán.

Rusko v ŠOS sleduje zájmy bezpečnostní a především prestižní, důležité pro udržení vlivu ve Střední Asii, zejména v posilování americké přítomnosti v regionu. Naproti tomu Čína vnímá ŠOS jako výhodný prostředek stabilizace svých západních hranic, který má zabránit tomu, aby státy Střední Asie neposkytovaly útočiště skupinám, které by chtěly destabilizovat situaci v Sin-ťiang. Čína při tom sleduje několik cílů: snaží se zajistit dodávky energetických zdrojů ze Střední Asie, úsilí o rozvoj západních oblastí Číny,

zaostávajících za dynamicky hospodářsky rostoucími provinciemi na východním pobřeží a pomoc hospodářskému rozvoji středoasijských zemí, jehož nedostatek je vnímám jako živná půda náboženského radikalismu, extremismu a terorismu.

Obecně lze říci, že ŠOS se rozvíjí úspěšně. Dokazuje to i zájem dalších států o přičlenění k této organizaci. Status pozorovatele získaly Írán, Indie, Mongolsko a Pákistán a zájem projevily Indonésie, Bělorusko a Turecko. Kombinované HDP členů ŠOS by mělo dosáhnout v roce 2020 jedné třetiny světového HDP. V rámci limitů ŠOS nebylo přijato žádné ustanovení, které by postavilo kolektivní rozhodnutí organizace nad legislativu jeho členů, jako v případě Evropské unie. Ani neuzavřela smlouvu o kolektivní obraně podobnou NATO (Karásková et al., 2011).

3.3.3 Smluvní rámec zahraničně obchodních vztahů RF a ČLR

Dvoustranné mezinárodní smlouvy

Tab. 3.3: Přistoupení RF a ČLR k dohodám od roku 2000

Název smlouvy	Datum platnosti
Plán konzultace mezi ministerstvem zahraničních věcí RF a ministerstvem zahraničních věcí ČLR	25. března 2011
Zápis, kterým se mění Dohoda mezi vládou RF a vládou ČLR o obchodních a hospodářských vztazích 5. března 1992	23. listopadu 2010
Zápis, kterým se mění Dohoda mezi vládou RF a vládou ČLR o spolupráci v ropném průmyslu dne 21. dubna 2009	27. září 2010
Společné prohlášení RF a ČLR na všestranném prohlubování rusko-čínských vztahů partnerství a strategické spolupráce	27. září 2010
Dohoda mezi vládou RF a vládou ČLR o spolupráci v ropném sektoru	21. dubna 2009
Dohoda mezi vládou RF a vládou ČLR o podpoře a vzájemné ochraně investic	9. listopad 2006
Dohoda o přátelství a spolupráci mezi Ruskem a Čínou	16. července 2001
Dohoda mezi vládou RF a vládou ČLR o pokračování spolupráce v energetice	18. července 2000

Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí RF, 2011, vlastní zpracování

Mnohostranné mezinárodní smlouvy

Tab. 3.4: Přistoupení RF a Číny k mnohostranné dohodě v roce 2011

Název smlouvy	Datum platnosti
Dohoda o euroasijské skupině na boj proti praní peněz a financování terorismu	16. června 2011

Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí RF, 2011, vlastní zpracování

3.3.4 BRICS

Na závěr této kapitoly není bez významu vzpomenout termín BRICS.

Zkratka BRIC byla vytvořena J. O’Neillem (2001), který ji poprvé použil ve své knize *Budování lepší globální ekonomiky*. BRIC je označení pro spojené ekonomiky Brazílie, Ruska, Indie a Číny. Byl poprvé použit v roce 2001 analytiky investiční banky Goldman Sachs např. viz Wilson (2003) s tím, že by tyto ekonomiky měly být v roce 2050 dominantními ve světě. Na summitu „velké čtyřky“ v dubnu 2011 se k této skupině připojila Jižní Afrika a BRIC má v současnosti pět členů. Zkratka BRIC se změnila na BRICS.

V této bakalářské práci bude pozornost věnována pouze ekonomikám Ruska a Číny. Srovnávání všech ekonomik by mohlo být obsahem samostatné práce.

4 Vzájemné zahraniční politiky Ruska a Číny

Tato kapitola se bude zabývat vzájemnou spoluprací Ruska a Číny v rámci společné zahraniční politiky. Nejprve se kapitola zaměří na obchodní bilanci Ruska a Číny, poté na podíl obou zemí na světovém vývozu a dovozu. Dále bude pozornost věnována vzájemnému rusko-čínskému obchodu a hlavním partnerům vývozu a dovozu jak Ruska, tak i Číny. Poté se zaměří na rusko-čínskou spolupráci v energetice, v oblasti zbrojních technologií, vzájemných přímých zahraničních investic a devizových rezerv jednotlivých zemí.

V obchodní bilanci jsou jednotlivé vývozy a dovozy uvedeny v absolutních číslech.

Tab. 4.1: Obchodní bilance Ruska v letech 2001-2010 (v mld. USD)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Obrat	161,0	174,4	219,6	290,3	381,8	485,1	600,2	793,0	514,4	674,0
Vývoz	101,9	107,3	135,9	183,2	243,8	303,9	354,4	471,8	303,4	400,4
Změna vývozu (%)		5,3	26,7	34,8	33,1	24,7	16,6	33,1	-35,7	32,0
Dovoz	59,1	67,1	83,7	107,1	138,0	181,2	245,8	321,2	211,0	273,6
Změna dovozu (%)		13,5	24,7	28,0	28,9	31,3	35,7	30,7	-34,3	29,7
Saldo	42,8	40,2	52,2	76,1	105,8	122,7	108,6	150,6	92,4	126,8

Zdroj: UNCTAD, UNCTADSTAT, 2012, vlastní zpracování

Z tabulky 4.1 je patrné, že obrat ZO v roce 2010 dosáhl 674 mld. USD a vzrostl tak o 31,0 % ve srovnání s předchozím rokem, ve kterém došlo k silnému poklesu v důsledku světové ekonomické krize. Vývoz dosáhl 400,4 mld. USD a vzrostl oproti roku 2009 o 32,0 %. Růst v hodnotovém vyjádření byl způsoben zejména růstem světových cen na hlavní exportní artikl RF – suroviny a zejména pak ropu. Zatímco v hodnotovém vyjádření vývoz rostl, ve fyzickém vyjádření celkové objemy vývozu poklesly. Stejně jako v předchozích obdobích většinu zboží vývozu tvořil palivoenergetický komplex. Dovoz dosáhl 273,6 mld. USD a vzrostl tak ve srovnání s předchozím rokem o 29,7 %. Růst dovozů byl způsoben růstem spotřebitelské poptávky a posílením rublu. Dovoz v roce 2010 rostl jak v hodnotovém, tak i fyzickém vyjádření. Většinu dovozů tvořily stroje, zařízení a dopravní prostředky.

Tab. 4.2: Obchodní balance Číny v letech 2001-2010 (v mld. USD)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Obrat	509,7	620,8	851,0	1154,5	1422,2	1761,2	2174,0	2560,3	2206,0	2974,5
Vývoz	266,1	325,6	438,2	593,3	762,0	969,4	1217,8	1428,7	1201,8	1578,3
Změna vývozu (%)		22,4	34,6	35,4	28,4	27,2	25,6	17,3	-15,9	31,3
Dovoz	243,6	295,2	412,8	561,2	660,2	791,8	956,2	1131,6	1004,2	1396,2
Změna dovozu (%)		21,2	39,8	35,9	17,6	19,9	20,8	18,3	-11,3	39,0
Saldo	22,5	30,4	25,4	32,1	101,8	177,6	261,6	297,1	197,6	182,1

Zdroj: UNCTAD, UNCTADSTAT, 2012, vlastní zpracování

Podle tabulky 4.2 pokračoval čínský ZO v roce 2010 výrazným růstem. Obrat ZO stoupl z 2 206 mld. USD v roce 2009 na 2 974,5 mld. USD v roce 2010 a vzrostl tak o 34,8 %. Vývoz dosáhl v roce 2010 1 578,3 mld. USD a stoupl tak o 31,3 % oproti předchozímu roku, dovoz dosáhl 1 396,2 mld. USD a vzrostl oproti roku 2009 o 39,0 %.

Tab. 4.3: Podíl jednotlivých zemí na světovém vývozu a dovozu (v %)

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
RUSKO							
vývoz	1,6	2,3	2,5	2,6	2,9	2,4	2,7
dovoz	0,5	0,9	1,1	1,4	1,7	1,3	1,5
ČÍNA							
vývoz	3,9	7,4	8,1	8,8	9,0	9,7	10,6
dovoz	3,4	6,2	6,5	6,8	7,0	8,1	9,3

Zdroj: Rosstat, 2012a, vlastní zpracování

Z výše uvedené tabulky 4.3 je patrné, že Čína se podílí vývozem, ale i dovozem na světovém vývozu a dovozu z větší části, než je to u Ruska. Čína byla v roce 2010 největším vývozcem s podílem 10,6 % na světovém vývozu, následována USA s podílem 8,6 %, třetí místo obsadilo Německo s podílem 8,5 %. Rusko skončilo se svým podílem 2,7 % na třináctém místě. U dovozu získaly dominantní postavení Spojené státy s podílem 13,1 % na světovém dovozu, Čína se svým podílem 9,3 % zůstala na druhém místě, následována Německem s podílem 7,1 %. Rusko se umístilo se svým podílem 1,5 % na

sedmnáctém místě. U Číny dochází k vzestupnému trendu, zatímco u Ruska v roce 2009 došlo k mírnému poklesu v důsledku zasažení světovou ekonomickou krizí.

4.1 Vzájemný rusko – čínský obchod

Dostupné čínské nebo ruské statistické ročenky neuvádějí komoditní skladbu rusko – čínského zahraničního obchodu. Tu lze s velkou pravděpodobností odvodit z obecné povahy rusko – čínského zahraničního obchodu. Ze strany Ruska se jedná o export surovin a polotovarů všech druhů, ale donedávna to byly i zbraně a zbrojní systémy. Ze strany Číny se jedná o export spotřebního zboží některých druhů potravin a také strojů a zařízení a dopravních prostředků.

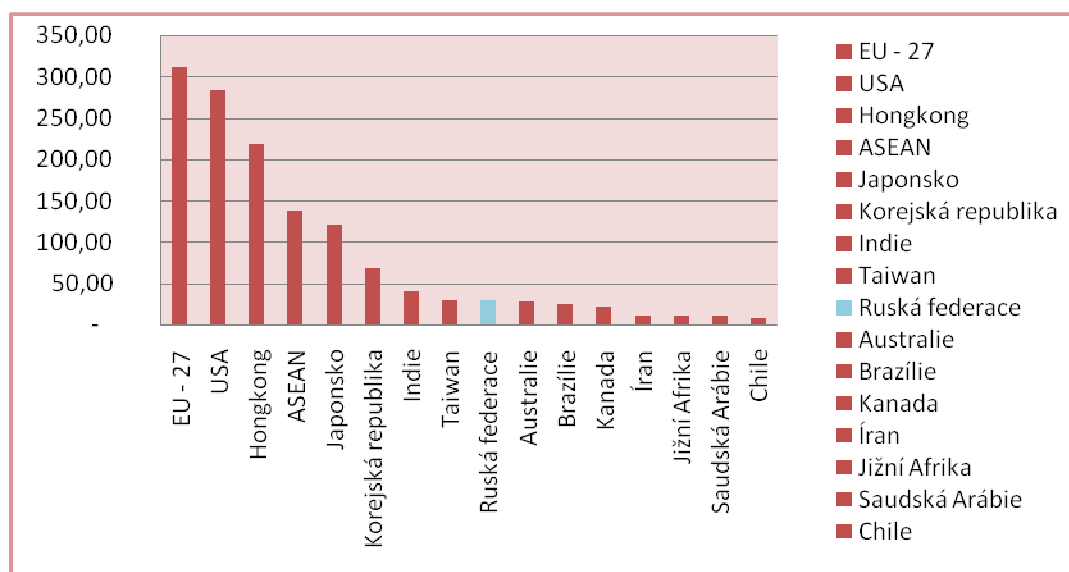
Vývoj rusko – čínského obchodu je patrný z následující tabulky 4.4, kde ruský vývoz do Číny i čínský vývoz do Ruska postupně narůstá až do roku 2008 a v roce 2009 došlo vzhledem ke světové finanční krizi k poklesu. Zatímco ruský vývoz do Číny poklesl z 23,832 mld. USD na 21,232 mld. USD v roce 2009, čínský vývoz do Ruska poklesl o polovinu.

Tab. 4.4: Rusko – čínský obchod v letech 2000-2010 (v mld. USD)

Rok	Obrat	Ruský vývoz do Číny	Čínský vývoz do Ruska
2000	8,003	5,770	2,233
2001	10,669	7,959	2,710
2002	11,927	8,407	3,521
2003	15,748	9,728	6,030
2004	21,226	12,127	9,098
2005	29,101	15,890	13,211
2006	33,387	17,554	15,832
2007	48,165	19,677	28,488
2008	56,908	23,832	33,075
2009	38,750	21,232	17,518
2010	55,533	25,921	29,612

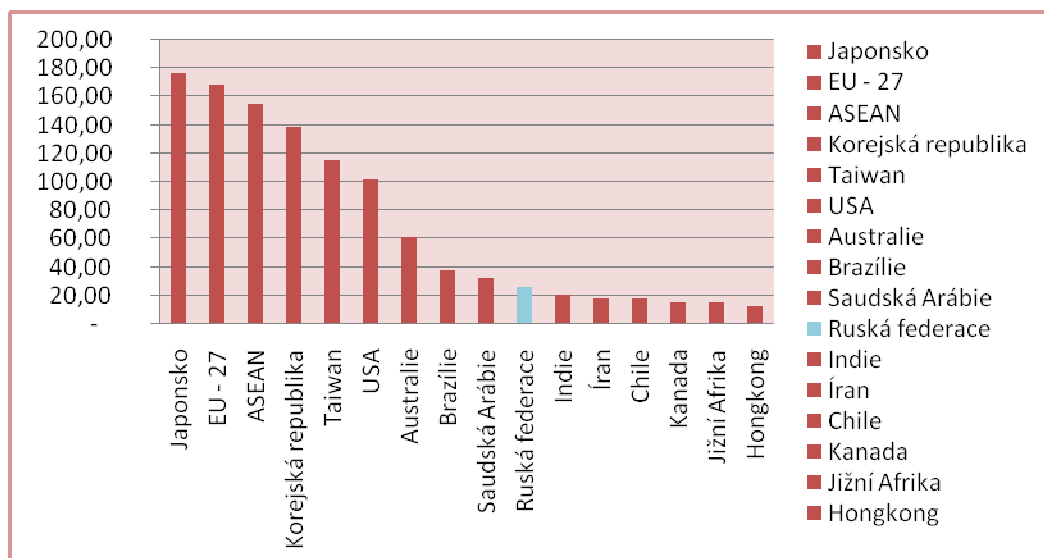
Zdroj: National Bureau of Statistics of China, 2012; vlastní zpracování

Graf 4.1: Vývoz z Číny – hlavní partneři v roce 2010 (v mld. USD)

Zdroj: National Bureau of Statistics of China, 2012; vlastní zpracování

Graf 4.2: Dovoz do Číny – hlavní partneři v roce 2010 (v mld. USD)

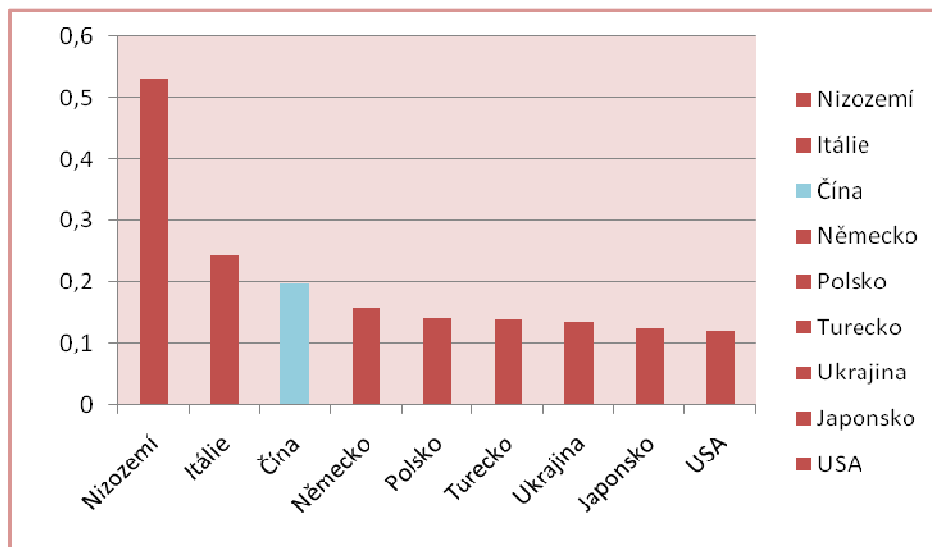

Zdroj: National Bureau of Statistics of China, 2012; vlastní zpracování

Grafy 4.1 a 4.2 ukazují jak hlavní partnery pro čínský vývoz, tak hlavní partnery dovážející do Číny v roce 2010. Mezi hlavní partnery pro vývoz z Číny patří státy EU-27 jako celku na prvním místě, na druhém jsou Spojené státy americké následovány Hongkongem. Hongkong spíše slouží jako přechodné místo dovozu, odkud se vyváží dále do ostatních zemí. Rusko zastává deváté místo s 29,6 mld. USD. U dovozu mezi první tři

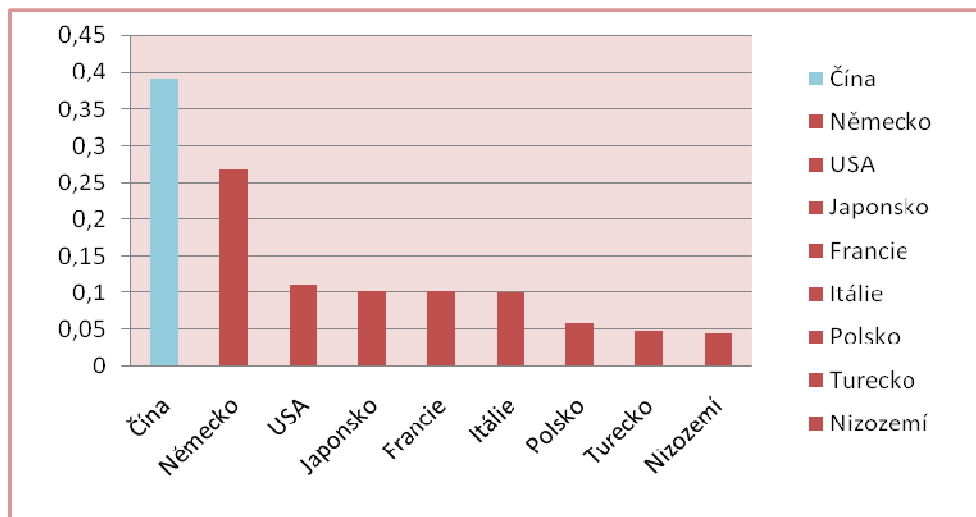
hlavní partnery patří Japonsko, státy EU-27 jako celku a země ASEANu. Rusko se svým dovozem 25,9 mld. USD skončilo na desátém místě.

Graf 4.3: Vývoz z Ruska – hlavní partneři v roce 2010 (v mld. USD)

Zdroj: UNdata, 2012, vlastní zpracování

Graf 4.4: Dovoz do Ruska – hlavní partneři v roce 2010 (v mld. USD)

Zdroj: Rosstat, 2012b, vlastní zpracování

Grafy 4.3 a 4.4 ukazují hlavní partnery Ruska v roce 2010, a to jak dovozu do Ruska, tak vývozu z Ruska. Rusko v roce 2010 nejvíce vyváželo do Nizozemska, Itálie a na třetím místě byla Čína se 197,8 mil. USD. Naopak do Ruska nejvíce vyvážela Čína se 390,4 mil. USD, druhé bylo Německo následované Spojenými státy americkými. Čína, jenž je

největším spotřebitelem energie na světě se v roce 2010 stala největším obchodním partnerem Ruska, když z této pozice sesadila Německo.

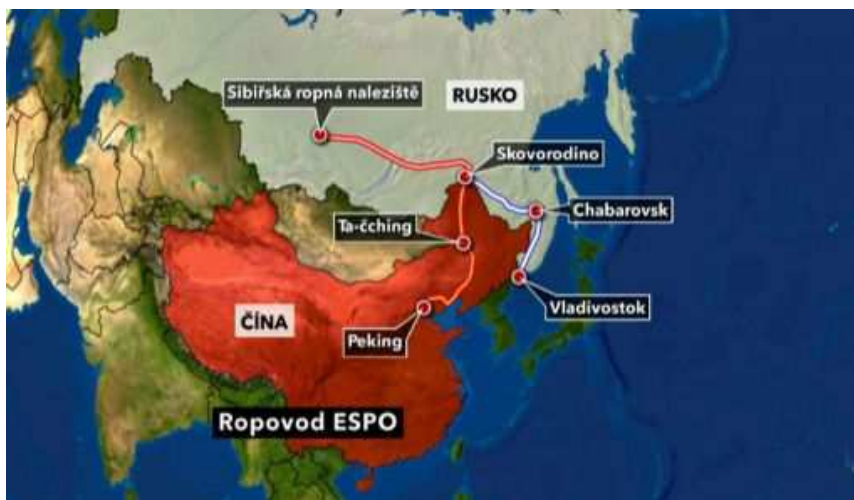
4.2 Rusko – čínská spolupráce v energetice

Rusko bylo v roce 2010 pátým nejvýznamnějším dodavatelem ropy do Číny, i když byl prvním největším producentem ropy na světě. V současnosti je jednou z možností dodávky ropy postaveným ropovodem z Kazachstánu, přes který mohou proudit dodávky i ruské ropy ze západní Sibiře. Druhou možností je dodávka ropy přímo z Ruska, z jeho ložisek na Sachalinu a na Sibiři. Rusko dodává Číně 15 mil. tun ropy ročně, která se donedávna dopravovala po železnici, což dodávky značně prodražovalo. Na začátku roku 2011 otevřelo Rusko první ropovod ze Skovorodina do čínského Ta - čchingu (Daqing) (Obr. 4.1).

Kolem volby trasy ropovodu se vedlo téměř desetileté vyjednávání, Rusko se s Čínou domluvilo až v říjnu 2008. Společnosti Transněft a China National Petroleum Company (dále i CNPC) uzavřely dohodu, v níž se Rusko zavázalo dodávat po příštích 20 let ročně 15 mil. tun ropy. Čína si však dodávky ropy musela finančně zajistit. Čínská banka pro rozvoj poskytla ruské státní společnosti Rosněft půjčku 15 mld. USD na rozvoj těžby a společnosti Transněft, která zajišťuje provoz ropovodů. A dalších 10 mld. USD na stavbu větve Číny.

Kromě ropy Čína zvyšuje i dovozy zkapalněného plynu z Ruska. Souběžně s tím začala stavba plynovodu z Turkmenistánu do Číny, která by měla dostávat po příštích 30 roků 40 mil. m³ středoasijského plynu ročně (Karásková et al., 2011).

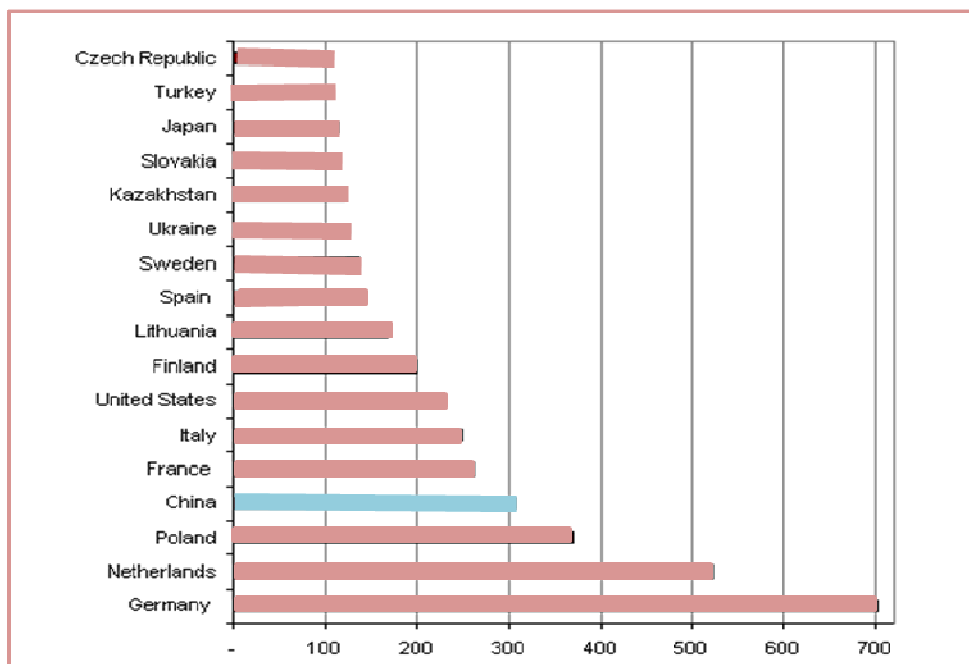
Obr. 4.1: Ropovod ze Skovorodina do čínského Ta - čchingu

Zdroj: ČT, 2011

Obrázek 4.1 ukazuje trasu ropovodu z ruského Skovorodina do čínského Ta – čchingu. Ropovod by měl být dokončen až v roce 2014 a měl by měřit 4700 kilometrů a povede až k Tichému oceánu. Druhá větev bude ropu dopravovat až do Vladivostoku na Dálném východě (Česká televize, 2011).

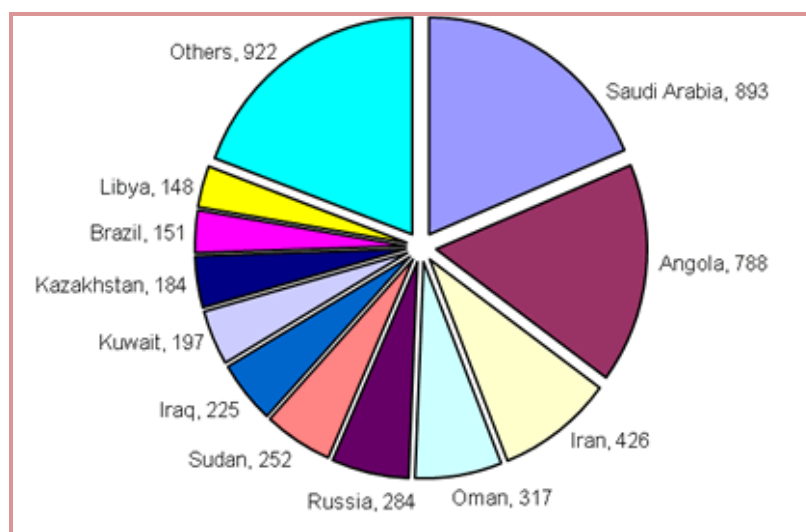
Graf 4.5: Dovozy ruské ropy v roce 2009 (v tisících barelů za den)

Zdroj: Energy Information Administration, EIA, 2012

Podle grafu 4.5 byli hlavními spotřebiteli ruské ropy v roce 2009 Německo se spotřebou přibližně 700 tis. barelů za den, druhé Nizozemí, třetí Polsko a Čína byla čtvrtým nejvýznamějším spotřebitelem ropy s přibližně 300 tis. barelů za den.

Graf 4.6: Dovoz ropy do Číny v roce 2010 (v tisících barelů za den)

Zdroj: Energy Information Administration, EIA, 2012

Graf 4.6 ukazuje hlavní dovozce ropy do Číny v roce 2010. Hlavním dovozcem tak byla Saudská Arábie, která v roce 2010 dodala do Číny 893 tis. barelů za den. Za ní následovala Angola se 788 tis. barelů za den, Írán s 426 tis. barelů za den, Oman s 317 tis. barelů za den a pátým nejvýznamnějším dovozcem bylo Rusko s 284 tis. barelů za den.

4.3 Rusko-čínská spolupráce v oblasti zbrojních technologií

Díky čínskému vlastnímu vývoji nebyl ruský export zbraní do Číny příliš velký. Sice se podílel drtivou většinou na čínských dovozech zbraní, avšak to bylo způsobeno pouze západním embargem po roce 1989. Jednalo se v průměru asi o 1 miliardu dolarů ročně v absolutních číslech. V roce 2005, kdy dodávky vrcholily, dosáhl export zbraní do Číny 3,2 mld. USD a v roce 2010 se propadl na pouhých 464 mil. USD (tab. 4.5).

Čínské nákupy zbraní v Rusku se soustřeďovaly především na moderní leteckou a raketovou techniku, letecké motory, vybavení letadel, radary a některé typy válečných lodí. V ostatních případech se jednalo o vzorky výstroje a výzbroje, než o významnější nákupy.

V blízké budoucnosti se pravděpodobně budou čínské nákupy v Rusku omezovat jen na ty produkty, jejichž vývoj a výrobu čínský výzkum a průmysl ještě nezvládl.

Rychlý rozmach čínské zbrojní produkce (především letecké techniky) vedl k tomu, že začíná konkurovat na zahraničních trzích ruským vývozcům.

O další rozvoj rusko – čínské vojenské spolupráce na úrovni armádních kontaktů budou obě strany o její udržení a případné prohloubení usilovat i do budoucna (Karásková et al., 2011).

Tab. 4.5: Vývoz zbraní z Ruska do Číny v letech 2001-2010 (v mil. USD)

Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
	3006	2581	2031	2836	3233	2550	1444	1331	788	464

Zdroj: SIPRI database, 2012, vlastní zpracování

4.4 Rusko-čínské zahraniční investice

Silně omezené zůstávají také vzájemné investice. Obě strany se v roce 2006 dohodly, že by se čínské investice v Rusku měly do roku 2020 zvýšit na 12 mld. USD (Scalapino, 2008). Přesto si čínská strana stěžuje na nejrůznější omezení obchodních a investičních aktivit v Rusku, neefektivnost úřadů a na korupci. Přitom čínské investice směřují především do oblastí ruského Dálného východu (Karásková et al., 2011).

Tab. 4.6: Vývoj čínských přímých zahraničních investic v Rusku v letech 2005-2010 (v mld. USD)

Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010
	0,47	0,93	0,48	0,40	0,35	0,58

Zdroj: National Bureau of Statistics of China, 2012, vlastní zpracování

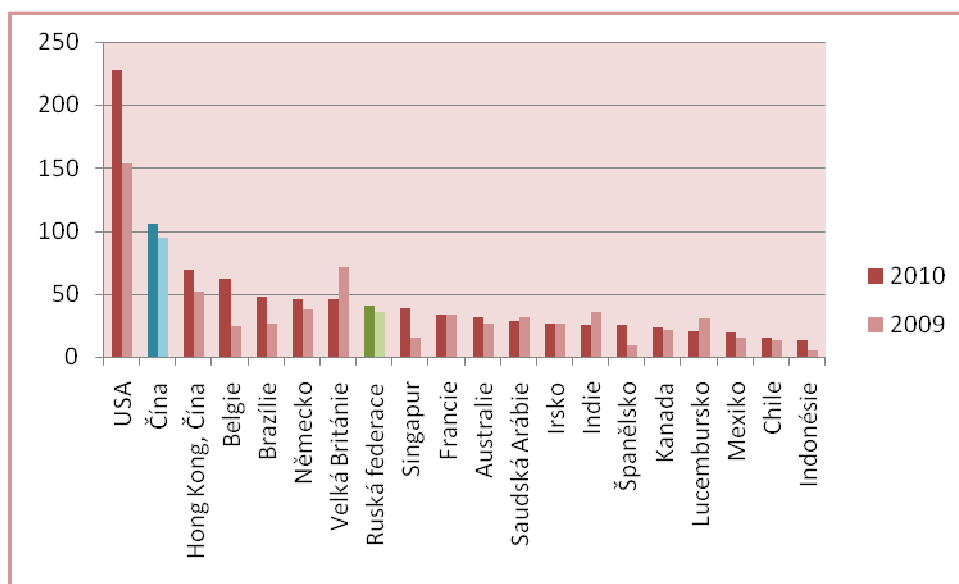
Tab. 4.7: Vývoj ruských přímých zahraničních investic v Číně v letech 2005-2010 (v mld. USD)

Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010
	0,13	0,37	0,30	0,40	9,76	7,63

Zdroj: Rosstat, 2012c, vlastní zpracování

Z výše uvedených tabulek 4.6 a 4.7 je patrný vývoj ruských a čínských PZI v jednotlivých zemích. Ruské PZI do Číny dosahují v letech 2009 a 2010 daleko vyšších hodnot než čínské PZI do Ruska. To může být způsobeno přetrvávajícími problémy ruské ekonomiky. Mezi tyto problémy patří nepředvídatelnost hospodářské politiky, korupce, neprovázanost daňových, celních, devizových a dalších předpisů, předsudky z minulosti, nedůvěra ve spolupráci aj. Ruské PZI do Číny dosáhly v roce 2009 hodnoty 9,76 mld. USD a v roce 2010 7,63 mld. USD. Naproti tomu čínské PZI do Ruska dosáhly pouhých 35 mil. USD v roce 2009 a 58 mil. USD v roce 2010. Příčinou nižších čínských PZI můžou být již výše zmíněné důvody Číny.

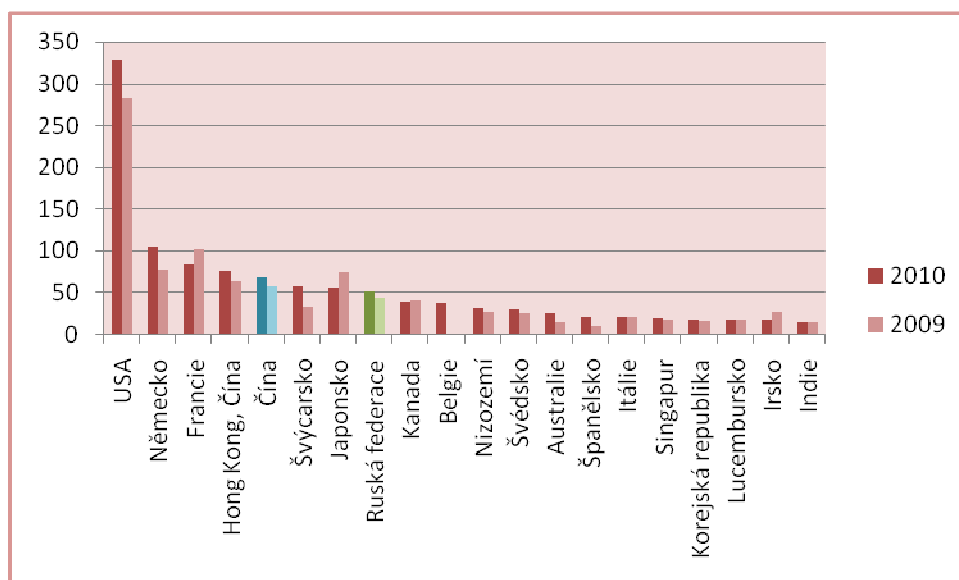
Graf 4.7: Příliv světových přímých zahraničních investic, top 20 hostitelských zemí (v mld. USD)

Zdroj: UNCTAD, FDI/TNC database, 2011, vlastní zpracování

Podle grafu 4.7 jsou největším příjemcem PZI Spojené státy americké s přílivem investic 228 mld. USD v roce 2010, druhé místo obsadila Čína s přílivem investic v roce 2010 106 mld. USD a Ruská federace zastává 8. místo s přílivem 41 mld. USD v roce 2010.

Graf 4.8: Odliv světových přímých zahraničních investic, top 20 zemí původu (v mld. USD)

Zdroj: UNCTAD, FDI/TNC database, 2011, vlastní zpracování

Z výše uvedeného grafu 4.8 je patrné, že největším poskytovatelem PZI v roce 2010 byly Spojené státy americké s hodnotou 329 mld. USD. Čína se umístila na 5. místě se 68. mld. USD v roce 2010 a Ruská federace zastává opět 8. místo s 52. mld. USD v roce 2010.

4.5 Devizové rezervy jednotlivých zemí

Na závěr této kapitoly není bez významu zmínit vývoj devizových rezerv jednotlivých zemí.

Tab. 4.8: Vývoj devizových rezerv (bez zlata) v Rusku v letech 2001-2011 (v mld. USD)

Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
	36,6	47,8	76,9	124,5	182,2	303,7	478,8	426,3	439,5	479,4	498,6

Zdroj: Bank of Russia, 2012, vlastní zpracování

Tab. 4.9: Vývoj devizových rezerv (bez zlata) v Číně v letech 2001-2011 (v mld. USD)

Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
	2174,0	3044,6	4157,2	6236,5	8451,8	11046,9	15898,1	19134,6	24152,2	29316,7	32536,3

Zdroj: The People's Bank of China, 2012, vlastní zpracování

Z výše uvedených tabulek 4.8 a 4.9 je patrný vývoj devizových rezerv v jednotlivých zemích. Čína je zemí s největšími devizovými rezervami na světě a Rusko je na třetím místě. Díky vysokým devizovým rezervám vidí Rusko v Číně investiční zdroj pro modernizaci svého průmyslu a infrastruktury.

5 Závěr

Rusko-čínské vztahy prošly během posledních dvaceti let rychlou a radikální proměnou, od normalizace vztahů za M. S. Gorbačova přes poměrně rychlý rozvoj ve vojenské a politické sféře, až po vyhlášení strategického partnerství obou států v roce 2001 a jejich snahu prosadit nové multipolární uspořádání světa. Rusko-čínská spolupráce se v prvních letech nového desetiletí dále rozvinula, napomohlo tomu odstranění dlouhodobého problému v podobě dokončení vymezení rusko-čínských státních hranic v roce 2004 a v roce 2008 stanovení průběhu hraniční linie v celé délce 4300 kilometrů dlouhých hranic. Odstranil se tím jeden z velkých problémů, dlouhodobě zatěžující rusko-čínské vztahy. Obě strany dosáhly od počátku 90. let minulého století výjimečného pokroku v rozvoji vztahů, kdy vytvořily fungující ekonomické, strategické a politické vztahy, které zatím nebyly vystaveny zatěžkávací zkoušce v podobě výraznější krize. Pro ruskou zahraniční politiku znamenala politika ve směru k Číně patrně největší úspěch. Také pro čínskou politiku mírového rozvoje, růstu a vytváření harmonického světa představuje současný stav úspěch.

Představitelé Ruska a Číny dosáhli toho, co nazývají strategickým partnerstvím, doloženým Dohodou o přátelství a spolupráci mezi Ruskem a Čínou uzavřenou 16. července 2001, ale ve skutečnosti se spíše jedná o jakési volné spojenectví, které je spíše pragmatické a v rovině vysvětlování. Bližšímu spojenectví brání obavy Ruska z rostoucí ekonomické síly Číny a z jejího možného promítnutí do oblasti ruských zájmů, nejistota ohledně dlouhodobého vývoje ruského Dálného východu, dlouhé váhání Ruska ohledně trasy ropovodu ze Sibiře na Dálný východ s odbočkou do Číny nebo různé představy ohledně role jejich protějšku ve světě. Ani v ekonomické spolupráci nespátřují stabilní bázi pro užší spolupráci.

Pro budoucí vývoj vzájemné spolupráce mezi oběma státy byly nabídnuty čtyři spekulativní scénáře s různou pravděpodobností vzniku: strategické sblížení, politické a vojenské spojenectví, vzájemná konfrontace a strategické napětí mezi ruskou a čínskou vládou. Je pravděpodobné, že v příštích letech bude v rusko-čínských vztazích pokračovat již zahájený trend strategického sblížení.

Vzájemnou spolupráci Ruska a Číny v rámci Světové obchodní organizace nebylo možné objasnit, jelikož Rusko je členem WTO krátce od prosince 2011.

Bakalářská práce dodržela celkový cíl, který byl stanoven v úvodu práce. Celkovým cílem práce bylo pomocí dostupných zdrojů objasnit vzájemnou spolupráci Ruska a Číny v rámci zahraniční politiky. Pozornost v analytické části práce měla být věnována zejména období 2001-2010 ve vzájemné spolupráci daných zemí. Právě čtvrtá kapitola rozebrala rusko-čínskou spolupráci v obchodě, energetice, v oblasti zbrojních technologií, vzájemných zahraničních investicích. V závěru kapitoly byl zmíněn vývoj devizových rezerv daných zemí.

Rusko v roce 2010 bylo desátým nejvýznamnějším dovozcem do Číny a devátým nejvýznamnějším partnerem čínského vývozu. Čína byla v roce 2010 pro Rusko nejvýznamnějším dovozcem, především spotřebního zboží některých druhů potravin a také strojů a zařízení a dopravních prostředků a třetím nejvýznamnějším partnerem ruského vývozu. Vzhledem k růstové tendenci od roku 2001, i když se silným poklesem v roce 2009, především čínský vývoz do Ruska klesl o polovinu, lze předpokládat hlavně díky růstu v roce 2010 další růst do budoucna.

Spolupráci v energetice lze předpokládat i do budoucna, vzhledem k uzavření dohody v roce 2008 mezi vládou Ruska a Číny, v níž se Rusko zavázalo dodávat příštích 20 let 15 milionů tun ropy ročně. Kromě ropy Čína zvyšuje i dovozy zkapalněného plynu z Ruska. Souběžně s tím začala stavba plynovodu z Turkmenistánu do Číny, která by měla dostávat po příštích 30 roků 40 mil. m³ středoasijského plynu ročně.

Vzájemná spolupráce obou zemí v oblasti zbrojních technologií by se měla omezovat jen na ty produkty, jejichž vývoj a výrobu čínský výzkum a průmysl prozatím nezvládl. Ale vzhledem k vývoji vědy a výzkumu v Číně, je předpoklad spolupráce v oblasti zbrojních technologií v budoucnu minimální. Ale o další rozvoj rusko-čínské vojenské spolupráce na úrovni armádních kontraktů budou obě strany o její udržení a případné prohloubení usilovat i do budoucna.

V roce 2006 se v oblasti rusko-čínských zahraničních investic obě strany dohodly na zvýšení čínských investic v Rusku na 12 miliard USD do roku 2020. Není však jisté, jestli Čína dohodu dodrží, vzhledem k jejím stížnostem na nejrůznější omezení obchodních a investičních aktivit v Rusku, neefektivnost úřadu a na korupci.

Čína disponuje největšími devizovými rezervami na světě a Rusko obsadilo třetí místo. Je možné předpokládat, že mezi oběma zeměmi vznikne do budoucna spolupráce i

v rámci devizových rezerv. Z důvodu toho, že díky vysokým devizovým rezervám Rusko vidí v Číně investiční zdroj pro modernizaci svého průmyslu a infrastruktury.

Seznam použité literatury

Knižní publikace

- [1] BALABÁN, Miloš et al., 2010. *Nezápadní aktéři světové bezpečnosti*. Univerzita Karlova v Praze, Karolinum.
- [2] BATURIN, J. M. (eds.), 2003. *Jelcinova epocha 1988-2000. Od Gorbačova k Putinovi – obrazy moderních dějin Ruska*. Praha.
- [3] BHAGWATI, Jagdish, 1996. *Political Economy and International Economics*. Massachusetts Institute of Technology.
- [4] CAREY, H. C., 1837. *Principles of Political Economy*. Philadelphia: Carey, Lea and Blanchard.
- [5] DONALDSON, R. H. a J. L. NOGEE, 2005. *The Foreign Policy of Russia: Changing Systems, Enduring Interests*. Armonk: M. E. Sharpe, Inc.
- [6] DRESSLER, Daniel, 2011. *Čínská ekonomika – úspěchy a problémy*. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů.
- [7] DRULÁKOVÁ, Radka a Petr DRULÁK, 2007. *Tvorba a analýza zahraniční politiky*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze.
- [8] EVANS, G. a J. NEWNHAM, 1998. *Penguin Dictionary of International Relations*. Penguin Books, London.
- [9] EVERTS, P., 1996. *Laat dat maar aan ons over!: democratie, buitenlands beleid en vrede*. DSWO Press, Rijksuniversiteit Leiden.
- [10] FERDINAND, P; 2007. *Sunset, sunrise: China and Russia construct a new relationship*. International Affairs, roč. 83, č. 5.
- [11] FOJTÍKOVÁ, Lenka, 2009. *Zahraničně obchodní politika ČR. Historie a současnost (1945-2008)*. Praha: C. H. Beck.
- [12] HAO, S; 2009. *Harmonious World: The Conceived International Order in Framework of China's Foreign Affairs*. Tokyo, Japan: The National Institute of Defense Studies.

- [13] HILL, Ch., 2003. *The Changing Politics of Foreign Policy*. Palgrave, Hampshire.
- [14] HODAČ, Jan a Petr STREJČEK, 2008. *Politika ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav.
- [15] KALÍNSKÁ, Emilie et al., 2010. *Mezinárodní obchod v 21. století*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- [16] KARÁSKOVÁ, Ivana et al., 2011. *Rusko –čínské vztahy a EU: potenciál spolupráce a konfliktu*. Matfyzpress, vydavatelství Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy v Praze
- [17] KOVÁŘOVÁ, a MRLINOVÁ, Monika, 2011. *Quo – Vadis, Russia? Otázka, která ještě potrápí*. VŠB-TU Ostrava, Faculty of Economics.
- [18] KREJČÍ, Oskar, 2010. *Mezinárodní politika*. Praha: EKOPRESS, s. r. o.
- [19] KUBIŠTA, V., 1999. *Mezinárodní ekonomické vztahy*. Praha: HZ Editio, spol. s. r. o.
- [20] KUČEROVÁ, Irah, 2011. *Mezinárodní ekonomické vztahy – repetitorium*. Praha: Metropolitní univerzita Praha.
- [21] LEBIEDZIK, Marian et al., 2007. *Světová ekonomika*. Brno: Computer Press, a. s.
- [22] LIST, F., 1856. *National System of Political Economy*. Philadelphia: J. B. Lippincott and CO.
- [23] LO, Bobo. 2008. *Axis of Convenience*. Washington: Brookings Institution Press
- [24] MAJEROVÁ, Ingrid a Pavel NEZVAL, 2011. *Mezinárodní ekonomie v teorii a praxi*. Brno: Computer Press.
- [25] MONAGHAN, A., 2008. „An enemy at the gates“ or „from victory to victory“? *Russian foreign policy*. International Affairs, roč. 8, č. 4.
- [26] NEUMANN, Pavel et al., 2010. *Mezinárodní ekonomie*. Praha: Grada Publishing, a. s.
- [27] PEPRNÝ, Aleš a Ladislav STEJSKAL, 2011. *Mezinárodní obchod*. Brno: Mendelova univerzita.

- [28] PLCHOVÁ, B. a T. JIRGES, 1993. *Zahraniční obchod a národní hospodářství České republiky*. Praha: VŠE.
- [29] RAY, J. L., 1992. *Houghton Mifflin Company*. Boston, Toronto.
- [30] REA, K. W; 1975. *Peking and the Brezhnev Doctrine*. Asian Affairs, roč. 3.
- [31] ROZEHNALOVÁ, N., 2006. *Právo mezinárodního obchodu*. Praha: ASPI.
- [32] ROZMAN, G., 2007. *Russia in Northeast Asia*. V publikaci: LEGVOLD, R. (ed.), 2007. *Russian Foreign Policy in the Twenty First Century and the Shadow of the Past*. New York: Columbia University Press.
- [33] SAKWA Richard, 2008. *Russian Politics and Society*. Oxon, Routledge.
- [34] SCALAPINO, R. A., 2008. *China confronts globalization: Achievements and Challenges* in: HOFFMAN, W. J. a M. J. ENRIGHT (ed.), 2008. *China into the Future. Making Sense of the World's Most Dynamic Economy*. Singapore
- [35] ŠEDIVÝ, J., 1/1997. *Národní zájem: ohlédnutí za jednou debatou*. Mezinárodní politika.
- [36] ŠIMKOVÁ, Eva, 2005. *Ekonomika zahraničního obchodu*. Gaudeamus, Univerzita Hradec králové.
- [37] WANG, J; 1994. *International Relations Theory and the Study of Chinese Foreign Policy: A Chinese Perspective*. Clarandon Press, Oxford.
- [38] ŽÁK, M. et al., 1999. *Velká ekonomická encyklopedie*. Praha: Linde.

Elektronické zdroje

- [39] BANK OF RUSSIA. *Russia's International Reserves* [online]. Moscow, Russia, 2012 [citace 2012-04-27]. Dostupné z : <http://www.cbr.ru/eng/daily.aspx>
- [40] BARYSCH, K. *Russia, Realism and EU Unity*. Center for European Policy Reform [online]. 20. 7. 2007 [citace 2012-02-07]. Dostupné z: http://www.cer.org.uk/pdf/policybrief_russia_FINAL_20july07.pdf

- [41] BĚLOŠEVSKÝ, Dimitrij. *Česká republika v ruské zahraničně politické agendě a reflexi 90. let* [online]. 2000 [citace 2012-03-06]. Dostupné z: http://veda.fsv.cuni.cz/konf_sem/globalni_svet/GS_prispevky/gs_ter_belosevsky.htm
- [42] BP Statistical Review of World Energy. *Historická data* [online]. BP ČR, s. r. o., 2012 [citace 2012-03-01]. Dostupné z: <http://www.bp.com/sectionbodycopy.do?categoryId=7500&contentId=7068481>
- [43] BUSINESSINFO. *Čína: Ekonomická charakteristika země* [online]. Zastupitelský úřad Peking (Čínská lidová republika), 2011c [citace 2012-03-02]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/cina-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000539/>
- [44] BUSINESSINFO. *Čína: investiční klima* [online]. Zastupitelský úřad Peking (Čínská lidová republika), 2011e [citace 2012-03-20]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/cina-investicni-klima/9/1000539/>
- [45] BUSINESSINFO. *Čína: Zahraniční obchod* [online]. Zastupitelský úřad Peking (Čínská lidová republika), 2011d [citace 2012-03-02]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/cina-zahranicni-obchod-zeme/6/1000539/>
- [46] BUSINESSINFO. *Rusko: Zahraničně-politická orientace. Účast země na mnohostranných smlouvách a dohodách* [online]. Zastupitelský úřad Moskva (Ruská federace), 2011a [citace 2012-03-02]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/rusko-zahranicne-politicka-orientace/3/1000580/#sec2>
- [47] BUSINESSINFO. *Rusko: Zahraniční obchod země* [online]. Zastupitelský úřad Moskva (Ruská federace), 2011b [citace 2012-03-02]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/rusko-zahranicni-obchod-zeme/6/1000580/#sec2>
- [48] ČESKÁ TELEVIZE. *Ekonomika: Rusko-čínský obchod s ropou může na vlak zapomenout* [online]. ČT, 2011 [citace 2012-04-24]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/111411-rusko-cinsky-obchod-s-ropou-muze-na-vlak-zapomenout/?mobileRedirect=off>
- [49] DOFF, Natasha a Ria NOVOSTI. *Moscow financial center contingent on improved investment climate – analysts* [online]. 2011 [citace 2012-03-18]. Dostupné z: <http://en.rian.ru/business/20110601/164372933.html>

- [50] EMBASSY OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA IN THE CZECH REPUBLIC. *Zahraniční politika* [online]. 2009b [citace 2012-04-01]. Dostupné z: <http://www.chinaembassy.cz/cze/zggk/t126983.htm>
- [51] EMBASSY OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA IN THE CZECH REPUBLIC. *Ekonomický vývoj* [online]. 2009a [citace 2012-04-01]. Dostupné z: <http://www.chinaembassy.cz/cze/zggk/t126983.htm>
- [52] ENCYKLOPEDIE COJECO. *Maoismus* [online]. Optimus, s. r. o., 2012 [citace 2012-04-10]. Dostupné z: http://www.cojeco.cz/index.php?s_term=&s_lang=2&detail=1&id_desc=56766
- [53] ENCYKLOPEDIE. *Ad hoc* [online]. 2012. Dostupné z: <http://encyklopedie.seznam.cz/search?q=ad%20hoc>
- [54] ENERGY INFORMATION ADMINISTRATION. *Country Analysis Brief – China* [online]. EIA, 2012 [citace 2012-04-15]. Dostupné z: <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=CH>
- [55] ENERGY INFORMATION ADMINISTRATION. *Country Analysis Brief – Russia* [online]. EIA, 2012 [citace 2012-04-15]. Dostupné z: <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=RS>
- [56] FREDHOLM, M. *The Russian Energy Strategy & Energy Policy: Pipeline Diplomaty or Mutual Dependence* [online]. Conflict Studies Research Centre, 2005 [citace 2012-02-20]. Dostupné z: <http://www.da.mod.uk/colleges/arag/document-listings/russian/>
- [57] CHINA RADIO INTERNATIONAL. *Vedoucí představitelé Číny a Ruska se shodli v urychlení rozvoje bilaterálních vztahů na novou úroveň* [online]. CRI, 2012 [citace 2012-03-28]. Dostupné z: <http://czech.cri.cn/811/2012/03/29/1s130187.htm>
- [58] KACYMARZKI, M., 2007. *Russia attempts to limit Chinese influence by promoting CSTO-SCO cooperation* [online]. Central Asia-Caucasus Institute Analyst [citace 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.cacianalyst.org/?q=node/4716>
- [59] *Koncepcija vněšněj politiky Rossijskoj federacii* [online]. 2000 [citace 2012-03-12]. Dostupné z: <http://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>

- [60] *Koncepcija vnějšněj politiky Rossijskoj federacii* [online]. 2008 [citace 2012-03-12]. Dostupné z: <http://archive.kremlin.ru/eng/text/docs/2008/07/204750.shtml>
- [61] MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ RF. *Seznam dvoustranných mezinárodních smluv v Ruské federaci* [online]. MZV RF, 2011 [citace 2012-04-01]. Dostupné z: http://www.mid.ru/bdomp/spd_md.nsf
- [62] MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ RF. *Seznam mnohostranných mezinárodních smluv* [online]. MZV RF, 2011 [citace 2012-04-01]. Dostupné z: http://www.mid.ru/bdomp/spm_md.nsf
- [63] MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČLR. *Treaty of Good-Neighborliness and Friendly Cooperation Between the People's Republic of China and the Russian Federation* [online]. 24. 7. 2001 [citace 2012-02-26]. Dostupné z: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjdt/2649/t15771.htm>
- [64] NATIONAL BUREAU OF STATISTICS OF CHINA. *China Statistical Database* [online]. Národní statistický úřad Číny, 2012 [citace 2012-04-03]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn>
- [65] O'NEILL, J. *Building Better Global Economic BRICs*. Goldman Sachs. Global Economics Paper No: 66/2001 [online]. 2001 [citace 2012-02-26]. Dostupné z: <http://www2.goldmansachs.com/ideas/brics/building-better-doc.pdf>
- [66] RUSSIAN FEDERATION, FEDERAL STATE STATISTICS SERVICE. *Ruská statistická ročenka, podíl zemí na celkovém dovozu a vývozu* [online]. Rosstat, 2012a [citace 2012-04-05]. Dostupné z: <http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat/rosstatsite/main/>
- [67] RUSSIAN FEDERATION, FEDERAL STATE STATISTICS SERVICE. *Ruská statistická ročenka, dovoz do Ruska-hlavní partneři* [online]. Rosstat, 2012b [citace 2012-04-11]. Dostupné z: http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat/rosstatsite/main/publishing/catalog/statisticCollections/doc_1135075100641
- [68] RUSSIAN FEDERATION, FEDERAL STATE STATISTICS SERVICE. *Ruská statistická ročenka, vývoj ruských přímých zahraničních investic v Číně* [online]. Rosstat, 2012c [citace 2012-04-15]. Dostupné z: <http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat/rosstatsite/main/>

- [69] SAMSONYAN. *Rusko jako strategický trh pro české exportéry a investory* [online]. 2009 [citace 2012-03-15]. Dostupné z: <http://ces.vse.cz/wp-content/samsonyan.pdf>
- [70] STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE. *Transfery zbraní* [online database]. SIPRI, 2012 [citace 2012-04-29]. Dostupné z: <http://www.sipri.org/databases>
- [71] SUETTINGER, R. L. *The Rise and Descent of „Peaceful Rise“* [online]. China Leadership Monitor, č. 12, 2004 [citace 2012-03-07]. Dostupné z: http://media.hoover.org/sites/default/files/documents/clm12_rs.pdf
- [72] *The Constitution of the Russian Federation* [online]. Garant-Internet, 2011 [citace 2012-03-12]. Dostupné z: <http://www.constitution.ru/en/10003000-01.htm>
- [73] THE PEOPLE'S BANK OF CHINA. *Statistical data* [online]. Peking, 2012 [citace 2012-04-27]. Dostupné z: <http://www.pbc.gov.cn>
- [74] UNDATA. *Russian Federation – country profile* [online]. United Nations Statistics Division, 2012 [citace 2012-03-28]. Dostupné z: <http://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=Russian%20Federation>
- [75] UNITED NATIONS CONFERENCE OF TRADE AND DEVELOPMENT. *Inward and Outward Foreign Direct Investment flows, annual, 1970 - 2010* [online]. UNCTADSTAT, 2012 [citace 2012-03-10]. Dostupné z: <http://unctadstat.unctad.org/TableView/tableView.aspx>
- [76] UNITED NATIONS CONFERENCE OF TRADE AND DEVELOPMENT. *Values and shares of merchandise exports and imports, annual, 1948 – 2010* [online]. UNCTADSTAT, 2012 [citace 2012-04-10]. Dostupné z: <http://unctadstat.unctad.org/TableView/tableView.aspx>
- [77] UNITED NATIONS CONFERENCE OF TRADE AND DEVELOPMENT. *World Investment Report 2011: Non-Equity Modes of International Production and Development* [online]. UNCTAD, 2011 [citace 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2011_en.pdf

- [78] WILSON, D. *Dreaming with BRICs: The Path to 2050*. Goldman Sachs. Global Economics Paper No: 99/2003 [online]. 2003 [citace 2012-02-26]. Dostupné z: <http://antonioguilherme.web.br.com/artigos/Brics.pdf>
- [79] WOLF, Martin, 24.3.2011. *Jak by měla Čína vládnout světu* [online]. Financial Times, 2012 [citace 2012-03-15]. Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/c1-51339100-jak-by-mela-cina-vladnout-svetu>

Seznam zkratek

APEC	Organizace zaměřená na hospodářskou spolupráci Pacifiku a Asie
ASEAN	Sdružení států jihovýchodní Asie
CNPC	Čínská státní ropná společnost
ČLPPS	Čínské lidové politické poradní shromáždění
ČLR	Čínská lidová republika
EU	Evropská unie
GATT	Všeobecná dohoda o clech a obchodu
KS	Komunistická strana
MO	Mezinárodní obchod
NATO	Severoatlantická vojenská aliance
OSN	Organizace spojených národů
PZI	Přímé zahraniční investice
RF	Ruská federace
RFPI	Ruský akciový fond
RSFSR	Ruská sovětská federativní socialistická republika
SNS	Společenství nezávislých států
SSSR	Sovětský svaz
ŠOS	Šanghajská organizace spolupráce
USA	Spojené státy americké
USD	Americký dolar
WIPS	Průzkum světové investiční perspektivy
WTO	Světová obchodní organizace

Seznam tabulek

Tab. 3.1: Přímé zahraniční investice Ruska v letech 2001 – 2010

Tab. 3.2: Vývoj čínských přímých zahraničních investic v letech 2001 - 2010

Tab. 3.3: Přistoupení RF a ČLR k dohodám od roku 2000

Tab. 3.4: Přistoupení RF a Číny k mnohostranné dohodě v roce 2011

Tab. 4.1: Obchodní bilance Ruska v letech 2001-2010

Tab. 4.2: Obchodní bilance Číny v letech 2001-2010

Tab. 4.3: Podíl jednotlivých zemí na světovém vývozu a dovozu

Tab. 4.4: Rusko – čínský obchod v letech 2000-2010

Tab. 4.5: Vývoz zbraní z Ruska do Číny v letech 2001-2010

Tab. 4.6: Vývoj čínských přímých zahraničních investic v Rusku v letech 2005-2010

Tab. 4.7: Vývoj ruských přímých zahraničních investic v Číně v letech 2005-2010

Tab. 4.8: Vývoj devizových rezerv (bez zlata) v Rusku v letech 2001-2011

Tab. 4.9: Vývoj devizových rezerv (bez zlata) v Číně v letech 2001-2011

Seznam grafů

Graf 3.1: Produkce ropy a zemního plynu v Rusku v letech 2001 – 2010

Graf 4.1: Export z Číny – hlavní partneři v roce 2010

Graf 4.2: Import do Číny – hlavní partneři v roce 2010

Graf 4.3: Export z Ruska – hlavní partneři v roce 2010

Graf 4.4: Import do Ruska – hlavní partneři v roce 2010

Graf 4.5: Dovozci ruské ropy v roce 2009

Graf 4.6: Dovoz ropy do Číny v roce 2010

Graf 4.7: Příliv světových přímých zahraničních investic, top 20 hostitelských zemí

Graf 4.8: Odliv světových přímých zahraničních investic, top 20 zemí původu

Seznam obrázků

Obr. 4.1: Ropovod ze Skovorodina do čínského Ta - čchingu

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje - zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- беру на ве́доміі, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu
s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 11. května 2012

.....
Petra Kirchnerová